

The background of the cover is a dark teal color. It is decorated with several circular patterns of varying sizes. These patterns consist of abstract, organic shapes in shades of teal, green, and blue, some with hints of pink and purple. The patterns are arranged in a way that they seem to float or be layered on the background. The title 'Suomen Nato-strategia' is written in a large, white, sans-serif font, centered on the cover. The authors' names are listed in a smaller, white, sans-serif font to the left of the title.

Suomen Nato- strategia

Pauli Aalto-Setälä
Tuomas Forsberg
Ulla Gudmundson
Ville Kaunisto
Vladimir Milov
Marko Palokangas
Elina Riutta
Sini Ruohonen (toim.)
Sinikukka Saari
Kristian Suominen
Iro Särkkä

**SUOMEN
NATO-STRATEGIA**

Wilfried
Martens Centre
for European Studies

Julkaisija ja tekijänoikeuden haltija:
Kansallinen kulttuurisäätiö s.r. / Ajatuspaja Toivo

Toimitus: Sini Ruohonen ja Elina Riutta
Taitto: Luova toimisto Muka
Paino: Picaset Oy, Helsinki 2024

ISBN 978-952-7402-39-9 (nid.)
ISBN 978-952-7402-38-2 (pdf)

This is a joint publication of the Wilfried Martens Centre for European Studies and the Toivo think tank. The publication receives funding from the European Parliament. Wilfried Martens Centre for European Studies, the Toivo think tank and the European Parliament assume no responsibility for facts or opinions expressed in this publication or any subsequent use of the information contained therein. Sole responsibility lies on the authors of the publication. The processing of the publication was concluded in 2024.

SINI RUOHONEN

Saatteeksi 5

PAULI AALTO-SETÄLÄ

**Kansallisesta resilienssistä transatlanttiseksi
kriisikestävyudeksi** 12

MARKO PALOKANGAS JA ELINA RIUTTA

**Asevelvollisuuden positiiviset vaikutukset yhteis-
kunnan kriisinsietokykyyn ja varautumiseen** 21

ULLA GUDMUNDSON

Ruotsi, Suomi ja Nato 32

IRO SÄRKKÄ

**Turpovaihteelta turbovaihteelle: Suomi ja
pohjoismaisen puolustusyhteistyön uusi suunta** 40

VILLE KAUNISTO

**Euroopan unioni ja Nato – Käsi kädessä
vai reppuselässä?** 50

KRISTIAN SUOMINEN

Nato arktisella alueella 61

SINIKUKKA SAARI

**Venäjän reaktiot Suomen Nato-jäsenyyteen ja
muuttuneeseen geostrategiseen asemaan** 73

VLADIMIR MILOV

**Miten Venäjän ja Naton välinen suhde muuttui
Suomen ja Ruotsin liittyessä Natoon?** 81

TUOMAS FORSBERG

Naton laajentuminen ja Suomi 89

Nostoja 97

SAATTEEKSI

Suomi haki Naton jäsenyyttä 17. toukokuuta 2022 – alle kolmen kuukauden sisällä Venäjän aloitettua hyökkäyssotansa Ukraina. Nato-maat allekirjoittivat jäsenyyttä koskevan liittymispöytäkirjan 5.7.2022, jolloin Suomesta tuli tarkkailijajäsen. Naton jäsen Suomesta tuli 4.4.2023.

Prosessi oli hallittu, mutta nopea. Pitkään jatkunut poliittinen puhetapa Suomen Nato-optiosta jäi historiaan, kun sekä kansalaiset että poliittinen johto kääntyivät kannattamaan Naton jäsenyyttä muutamassa viikossa keväällä 2022.

Tuolloin Ajatuspaja Toivo julkaisi kirjoituskokoelman ”Suomen Nato-kevät 2022” tallentaen tutkijoiden ja muiden asiantuntijoiden näkemykset siitä, mitä jäsenyys Suomelle merkitsisi, miten prosessi etenee ja millaisesta historiallisesta muutoksesta turvallisuuspolitiikassamme on kysymys. Julkaisumme tuotti uutta tietoa poliittisen päätöksenteon tueksi, mikä on ajatuspajan päätehtävä.

Nyt kaksi vuotta myöhemmin palaamme Nato-aiheeseen. Mitä Suomen tulee huomioida Nato-strategiassaan? Mikä on oleellista Ruotsin, entä pohjoismaisen yhteistyön näkökulmasta? Miten jäsenyys EU:n ja Naton turvallisuuspolitiikka toisiinsa, entä mitä tapahtuu arktisella alueella? Myös varusmiespalvelusta sekä tietenkin Venäjän näkökulmaa käsitellään tässä teoksessa.

Julkaistu on läpileikkaus turvallisuustilanteeseen, se ottaa osaa keskusteluun Suomen roolista Natossa ja se antaa eväitä tarkastella ja kommentoida myöhemmin julkaistavia ulko- ja turvallisuuspoliittisia selontekoja. Kiitos kaikille asiantunneville kirjoittajille ja kiitos Elina Riutalle yhteistyöstä kirjan toimittamisessa.

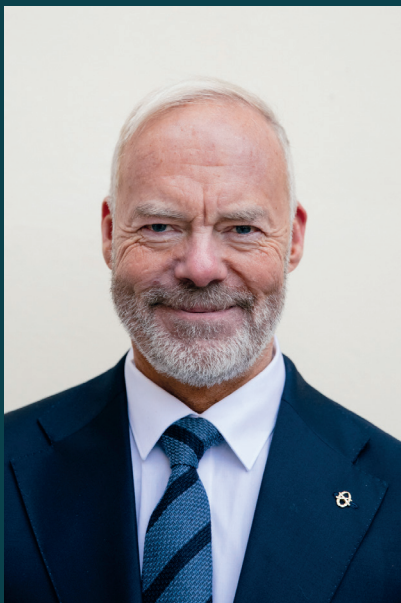
Helsingissä 29.5.2024

Sini Ruohonen

Ajatuspaja Toivon toiminnanjohtaja, VTM

KIRJOITTAJAT

Pauli Aalto-Setälä

Pauli Aalto-Setälä on kokoomuksen kansanedustaja, tietokirjailija ja työelämäprofessori. Aalto-Setälä on johtanut pitkään suomalaisia ja kansainvälisiä yhtiöitä, kuten tanskalaista Alleria ja japanilaista Dentsua. Aalto-Setälä on aktiivinen hybridi - ja informaatikovaikuttamiseen erikoistunut reserviläinen, sotilasarvoltaan majuri, jolla on Executive MBA ja johtamisen erikoisammattitutkinto.

Marko Palokangas

Marko Palokangas on yleisesikuntaeverstiluutnantti ja yleisen sotataidon (operaatiotaito ja taktiikka) sotilasprofessori. Palokangas on väitellyt Maanpuolustuskorkeakoulussa sotatieteiden tohtoriksi aiheenaan Räjähävää tyhjyyttä – Sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa. Hän on operaatiotaidon ja taktiikan dosentti opetusalanäänä epätavanomainen sodankäynti. Palokangas on julkaissut lukuisia artikkeleita ja useita kirjoja sekä kirjoituksia sotahistoriasta, sotilasperinteistä ja sotataidosta, operaatiotaidosta ja taktiikasta.

Elina Riutta

Elina Riutta on toiminut Varusmiesliiton puheenjohtajana vuodesta 2023 lähtien. Hän on suorittanut naisten vapaaehtoisen asepalveluksen Parolan panssariprikaatissa ja on reservin alikersantti. Riutta viimeistelee maisterintutkintoa Helsingin yliopistossa, ja lopputyönsä hän on tehnyt eduskunnan kevään 2022 Nato-jäsenyysskeskusteluista. Riutta on myös suorittanut Maanpuolustuskorkeakoulussa sotatieteellisen kokonaisuuden opinnot.

Ulla Gudmundson

Ulla Gudmundson on kirjailija ja diplomaatti, joka on toiminut merkittävässä tehtävässä Ruotsin ulkoministeriössä. Hän on toiminut mm. politiikka-analyysin johtajana ja Ruotsin Nato-edustuston apulaispäällikkönä. Vuonna 2022 hän julkaisi kirjan "Nato. En allians i tiden", jossa hän käsittelee Naton roolia ja merkitystä nykymaailmassa. Gudmundson on tunnettu asiantuntija kansainvälisissä suhteissa ja turvallisuuspolitiikassa.

Iro Särkkä

Iro Särkkä on valtiotieteiden tohtori ja hän on vanhempi tutkija Ulkopoliittisessa instituutissa. Särkkän tutkimusintresseihin kuuluvat Suomen, pohjoismaiden ja Ranskan ulko- ja turvallisuuspolitiikka, Pohjois-Euroopan turvallisuus, puolustusyhteistyö, Nato ja erilaiset poliittisen osallistumisen ja käyttäytymisen muodot. Särkkä on työskennellyt aikaisemmin mm. Helsingin yliopiston tutkijakoulun asiantuntijana, tutkijana ja erityisasiantuntijana Puolustusvoimissa ja vieraileva luennoitsijana Suomessa ja ulkomailla.

Ville Kaunisto

Ville Kaunisto (BA) on 2. kauden kansanedustaja. Hän toimii eduskunnan talousvaliokunnan varapuheenjohtajana ja on Suomen ETYJ-valtuuskunnan puheenjohtaja, sekä Ulkopoliittisen instituutin hallituksen jäsen. Ville viimeistelee myös edustajatoimen ohella maisteritutkintoa Oxfordin yliopistossa.

Kristian Suominen

Kristian Suominen, VTM, on projektitutkija ajatuspaja Toivossa. Tämän hetkinen tutkimus keskittyy arktisen alueen geopolitiikkaan. Muita tutkimusintressejä on muun muassa ilmastopolitiikan globaali hallinta.

Sinikukka Saari

Sinikukka Saari on Ulkopoliittisen instituutin johtava tutkija. Hänen tutkimuksensa keskittyy erityisesti Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan ja suurvaltapolitiikan laajempiin teemoihin. Hän johtaa myös Ulkopoliittisen instituutin suurvaltapolitiikan ja ennakkoinnin läpileikkaavaa tutkimusteemaa.

Vladimir Milov

Vladimir Milov on venäläinen oppositio-poliitikko, julkinen keskustelija, taloustieteilijä ja energia-asiantuntija. Vuosina 1997–2002 Milov työskenteli Venäjän hallituksessa. Myöhemmin Milovista tuli yksi Putinin merkittävimmistä julkisista kriitikoista työskennellen tiiviisti edesmenneen oppositiopoliitikon Boris Nemtsovin kanssa ja myöhemmin edesmenneen Venäjän oppositiojohtajan Alexei Navalnyin neuvonantajana. Milov toimii tutkijana Wilfried Martens Centre for European Studies -keskuksessa Brysselissä, sekä Free Russia Foundationin (Washington D.C.) varapuheenjohtajana. Tällä hetkellä hän asuu Vilnassa.

Tuomas Forsberg

Tuomas Forsberg on Tampereen yliopiston kansainvälisen politiikan professori vuodesta 2008. Hän on työskennellyt aiemmin mm. Helsingin yliopistossa, Marshall-keskuksessa Garmisch-Partenkirchenissä, Ulkopoliittisessa instituutissa ja puolustusministeriössä.

Kansallisesta resilienssistä transatlanttiseksi kriisikestävyudeksi

Pauli Aalto-Setälä

Tätä kirjoittaessani Suomi viettää yksivuotispäiviään Natossa ja olen juuri palannut Naton päämajasta, jossa pääsin neuvottelemaan Naton teknologia- ja innovaatiojohtajien kanssa. Kohtaamisissa oli vähän yllättävääkin huomata, miten Suomeen suhtauduttiin uuden teknologian ja kokonaisturvallisuuden huippuosaajana. Tilaisuuteen tulee tarttua. Ei vain Suomen, vaan koko liittokunnan eduksi. Vuodet Naton eteisessä marinoivat meidät nöyryydellä, josta pitäisi päästä eroon.

Eduskunnassa Suomen Nato-jäsenyys on näkynyt näin jäsenyystpaleen alussa ennen kaikkea siinä, että liittolaisuuden perusasiat eli yhteiset sopimukset on neuvoteltu valmiiksi. Olemme esimerkiksi hyväksyneet sopimuksen, jossa määritellään muiden Nato-joukkojen oikeudellinen asema Suomen alueella.

Jo ennen Suomen lopullista Nato-jäsenyyttä oli selvää, että liittolaisuussuhde tulee hyödyttämään sekä Suomea että muita Nato-jäsenvaltioita. Perusviestit ovat laajalti tunnustettuja: Suomi on osaamisellaan aktiivinen turvallisuuden lisääjä, ja Nato-liittolaisten ansiosta Suomen varautumisen ei enää nojaa pelkästään kansalliseen puolustuskykyyn.

Jo ensimmäinen vuosi Natossa on osoittanut, että Suomen hyödyt eivät jää tähän.

Naton 360 astetta ja Suomen kokonaisturvallisuuden käsite kulkevat käsi kädessä

Naton huippukokous Madridissa vuonna 2022 sai paljon mediahuomiota erityisesti Suomessa ja Ruotsissa, sillä käsittelyssä olimme me.

Jäsenhakemuksiamme vähemmälle huomiolle jäi Nato-maiden valtionpäämiesten tekemä päätöslauselman kirjaus, jonka mukaan Nato ottaa tästä lähtien kaikessa toiminnassaan 360-asteisen lähestymistavan turvallisuuteen.

Liittokunta on sitoutunut varautumaan kaikkiin turvallisuussuhkiin niin maalla, merellä, ilmassa kuin kyberympäristössä ja avaruudessa. Samalla turvallisuusyhteisö totesi, että kansallisen resilienssin ja energiaturvallisuuden kaltaiset turvallisuuden ulottuvuudet on otettava vakavasti. Kun sodankäynti on entistä enemmän hybridimuotoista, on myös varautumisen oltava samalla tasolla.

Suomen jäsenyyden kannalta ajoitus Naton tahdonilmaisulle oli erinomainen. Suomen turvallisuuskäsitys on jo pitkään rakentunut ainutlaatuiselle mallille, jossa kaikkiin elintärkeisiin toimintoihin kohdistuviin uhkiin on varauduttu yhteistyössä kaikkien yhteiskuntamme toimijoiden kanssa.

Puolustusministeriössä toimiva Turvallisuuskomitea havainnollistaa tätä ajattelua niin kutsutulla timanttimalilla, jossa yhteiskunnan elintärkeät toiminnot ymmärretään kattamaan laajasti puolustuskyvyn lisäksi esimerkiksi henkisen kriisinkestävyys, talouden ja huoltovarmuuden sekä väestön toimintakyvyn. Kun turvallisuusajattelu leikkaa läpi koko yhteiskunnan, kansallinen resilienssi on vahva ja tarjoaa äärimmäisen vahvan tuen kriisitilanteissa.

Informaatiovaikuttaminen uhkana

Maailman talousfoorumi määritteli lähivuosien suurimmaksi uhaksi dis- ja misinformaation. Informaatiovaikuttamisessa väärän tiedon, pelon ja epäluottamuksen lisääminen kuuluvat vihamielisen valtiollisen toimijan asevarastoon. Välineellistetty maahanmuutto, tietoliikenneyhteyksien katkaisut ja väärän tiedon levittäminen ovat osa sodankäyntiä.

Olemme pärjänneet tällaisen sabotoinnin kohteena kohtuullisen hyvin, mutta pahempaa voi olla luvassa. Maanpuolustustahdossa olemme maailman kärkeä, luotamme viranomaisiin kuten poliisiin ja armeijaan, meillä trolleja blokkamaan ryhtyy myös rivi-kansalainen ja valkohattuhakkerit paljastavat illegaaleja.

Suomen on aktiivisesti tarjottava liittolaismaille tätäkin osaa-mista ja koulutauduttava myös itse. Ikävä tarina epämiellyttävästä asiasta tai politiikosta saa helposti jakoja ja tykkäyksiä.

FIGURE C

Global risks ranked by severity over the short and long term

"Please estimate the likely impact (severity) of the following risks over a 2-year and 10-year period."

Source

World Economic Forum Global Risks Perception Survey 2023-2024.

Kärjistäen voisi sanoa, että hallitusta vastustavassa informaatio-vaikuttamisessa oppositio on mainio kanava. Tavoite toimijoilla on suurin piirtein sama, vaikka motiivi ei. Rummutuksen takana voi olla myös suoraan sotilastiedustelu. Ranskan ludetapaus on hyvä esimerkki. Maailmalle levisi Venäjän toimesta uutinen, jossa väitettiin ranskalaisten luteiden olevan pandemiankaltainen globaali ongelma. Luteet eivät kuitenkaan levinneet massoittain maailmalle, mutta valeuutinen kyllä.

Suomesta korkean teknologian mallimaa

Suomen ja Naton yhteistyö korkean teknologian lupaavimmista teknologioissa on symbioosi, jota on syytä vauhdittaa. Aloitettu on.

Hallituksemme jätti viime vuoden puolella Natolle hakemuksen sotilasliiton innovaatio- ja teknologian testikeskusten saamisesta Suomeen, ja hakemus hyväksyttiin sellaisenaan. Naton puolustusinnovaatioiden tukemiseen ja kiihdyttämiseen tarkoitetun DIANA-hankkeen avulla Suomessa on tällä hetkellä yksi yrityskiihdyttämö ja kaksi testikeskusta. Espoon Otaniemeen perustettava yrityskiihdyttämö on tarkoitettu etenkin suomalaisille pienille ja keskisuurille yrityksille sekä startupeille, joilla on halua laajentaa liiketoimintaa puolustussektorilla.

On tärkeää, että tällaiset yritykset saavat etenkin alkuvaiheessa tarvitsemaansa liiketoiminnan kehittämisen mahdollistavaa tukea. Suomalaisen puolustusteknologian esiinmarssia jouduttavat myös DIANA-hankkeen mahdollistamat testikeskukset Oulun yliopistolle ja VTT:lle. Siinä missä VTT:n testikeskus mahdollistaa testausolosuhteet kyberturvalliselle viestinnälle sekä kvantti- ja avaruusteknologioille, Oulun yliopiston testikeskus tarjoaa mahdollisuuden testata 6G-verkkoteknologioiden toimivuutta.

Naton DIANA-toiminta on erinomainen esimerkki siitä, kuinka paljon Suomi hyötyy Nato-jäsenyydestä. Naton tuella kehitetyt suomalaiset puolustusratkaisut kasvattavat maailmalla suomalaisen teknologiaosaamisen tunnettavuutta ja avaavat yrityksillemme aivan uudenlaisia liiketoimintamahdollisuuksia Suomen rajojen ulkopuolella.

Meidän on mahdollista rakentaa Naton sisällä vahva brändi sotilaskäyttöön tarkoitettun teknologian kehittäjänä, joka perustuu sekä maanpuolustukselliseen uskottavuuteemme että korkeaan teknologiaosaamiseemme. Nokian 6G-osaamisen vanavedessä olemme jo nyt edistysellisten viestintäteknologioiden suurvalta, ja tätä asemaa meidän on syytä entisestään kasvattaa puolustusratkaisuja koskevassa liiketoimintaympäristössä.

Naton innovaatorahasto keskittyy deep tech-yritysten rahoittamiseen. Suomessa tällaisia yrityksiä on Suomen teollisuussijoittaja Tesin mukaan noin 240. Uusia yrityksiä ja innovaatioita syntyy koko ajan. Esimerkkeinä mainittakoon korkean suorituskyvyn akut (Geyser batteries), tutkakuvantavat satelliitit (Iceye), kvanttiteknologia (IQM), virtuaalinen ja yhdistetty todellisuus (Varjo technologies) sekä langattomien verkkojen skaalautuvat IoT-sovellukset (Wirepas).

Suomesta tehtävä aktiivinen suuntaviivojen näyttäjä Natossa

Suomen Natolle tarjoamat panostukset maanpuolustuskyvykkyydessä, kokonaisturvallisuuden hahmottamisessa sekä korkean teknologian viejänä antavat meille sotilasliitossa vahvan liittolaisen profiilin. Tämä asema antaa meille myös mahdollisuuden vaikuttaa Naton strategiseen viestintään laajemmin. 30 vuoden kokemus

media- ja viestintäyhtiöissä tuo varmuuden väittää, että meidän tulisi vaikuttaa myös Naton strategiseen viestintään. Suomen laaja-alainen näkemys yhteiskunnan turvallisuudesta on pyrittävä iskostamaan myös Naton narratiiviin.

Tähän mennessä Nato on suunnannut viestinsä etenkin Venäjälle. Läpi Ukrainan sodan pääsihteeri Jens Stoltenberg on painottanut, että Nato pysyy yhtenäisenä Ukrainan rinnalla Putinin diktatuuria ja aggressiivista hyökkäyssotaa vastaan. Nato on uskotavasti viestinyt Venäjälle, että liittolaismaiden alueelle ei ole asiaa. Venäjä ei tätä kyseenalaista niin kauan, kun artikla viiden mukaan tuoma yhteinen puolustusvelvoite pysyy Naton puolustuksen ja narratiivin ytimessä.

Sen sijaan näen, että Natolla on vielä tehtävää sen omille kansalaisille suuntautuvassa viestinnässä. Tämä linkittyy Naton narratiiviin kokonaisturvallisuuden takaajana, jonka olennainen osa on kansalaisten ja instituutioiden resilienssi – maanpuolustus ja koko Euroopan turvallisuus eivät saa näyttäytyä tehtävänä, joka olisi jotenkin ulkoistettu oman elinpiirin ulkopuolella olevien sotilasjoukkojen tehtäväksi. Jokaisen Nato-maan kansalaisen on mahdollista edistää turvallisuutta omalla päivittäisellä toiminnallaan, esimerkiksi sosiaalisessa mediassa.

Suomessa kokonaisturvallisuus ja jokaisen kansalaisen vastuu yhteisestä turvallisuudestamme on iskostettu kansalaistemme DNA:han. Tällaista ajattelutapaa kaivattaisiin myös niissä Naton jäsenmaissa, joilla ei ole sotilasliiton pisintä rajaa Venäjän kanssa. Ymmärrys Naton ja maanpuolustuksen tehtävistä ja yksittäisen Nato-maan kansalaisen käsitys omasta asemastaan turvallisuuden luoja- ja asioita, joita rakennetaan rauhan aikana.

Naton tulisi vahvistaa perusviestiä siitä, että Nato on tärkein ulkoisten uhkien torjuja Euroopassa. Tämä on merkityksellistä, koska Venäjä pyrkii lyömään kiilaa eurooppalaisten valtioiden väliin informaationsodankäynnin avulla.

Naton näkyvyyden lisääminen kansalaisten arjessa ei tarkoita sodalla pelottelua, päinvastoin: turvallisuuteen liittyvien kysymysten esilletuominen vahvistaa Euroopassa ymmärrystä siitä, että kontrolli turvallisuudestamme on omissa käsissämme. Tämä on tärkeää vastalääkettä Venäjän informaatiovaikuttamiselle, joka keskittyy nimenomaan tulevaisuuden uhkakuvilla pelotteluun.

Lopuksi

Suomen ja liittolaismaiden suhde on symbioosi. Suomi sai Nato-jäsenyyden myötä yhteisen puolustuksen ja turvan. Toisaalta Suomella on sellaista huippuosaamista kokonaisturvallisuudesta ja korkeasta teknologiasta, josta hyötyy koko sotilasliitto. Hybridivaikuttamisen ja informaatio­sodankäynnin kohteena olemme etulinjassa. Voimme konseptoida kansallisesta resilienssistämme transatlanttisen kriisinkestävyyden.

Asevelvollisuuden positiiviset vaikutukset yhteiskunnan kriisin- sietokykyyn ja varautumiseen

Marko Palokangas ja Elina Riutta

MARKO PALOKANGAS

ELINA RIUTTA

Venäjän yli kymmenvuotinen sota Ukrainassa on osoittanut, että nykyaikainen sodankäynti sisältää yhä enemmän myös ei-sotilaallisia keinoja ja yhteiskunnan perustoimintoihin vaikuttamista, joihin tulee varautua entistä kokonaisvaltaisemmin. Käsitykset nykyaikaisesta sodankäynnistä ja sodan kuvasta ovat jatkuvassa muutoksessa. Kyse ei ole vain uhkakuvien muutoksista, vaan sodankäynnin laaja-alaisuudesta ja sen vaikutuksista yhteiskuntaan, instituutioihin, viranomaisiin, elinkeinoelämään, kriittiseen infrastruktuuriin, järjestöihin ja kaikkiin kansalaisiin. Yksi varautumisosaamista tuottava toiminto on yleinen asevelvollisuus.

Varautuminen osana kokonaisturvallisuutta ja kansallista turvallisuutta

Kokonaisturvallisuuden hallintaan eli yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseen kuuluvat uhkiin varautuminen, häiriötilanteiden ja poikkeusolojen hallinta sekä niistä toipuminen. Valtioneuvoston puolustusselonteon mukaan suomalaisen yhteiskunnan varautuminen toteutetaan kokonaisturvallisuuden periaatteella, mikä tarkoittaa yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamista viranomaisten, elinkeinoelämän sekä järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana.

Varautumisella varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Valmius taas tarkoittaa varautumisen tuloksena saavutettua tilaa, jossa kyetään vastaamaan erilaisiin uhkiin.

Omatoiminen varautuminen on yksittäisten ihmisten ja kaikenlaisten yhteisöjen toimintaa, jolla pyritään onnettomuuksien ehkäisyyn ja valmistaudutaan toimimaan vaaratilanteissa. Kotitalouksien omatoimiseksi varautumiseksi ymmärretään yksittäisten henkilöiden ja asuinyhteisöjen varautuminen tilanteisiin, joissa normaali arki häiriintyy. Varautumisvelvollisuus koskee yleisesti sekä viranomaisia että yksittäisiä ihmisiä, yrityksiä ja yhteisöjä. Omatoiminen varautumisvelvollisuus koskee kaikkia kansalaisia.

Keinoja varautumiseen ja valmiuden saavuttamiseen on paljon, kuten hallinnonalat ylittävän, viranomaisten ja järjestöjen sekä yhdistysten ja kansalaisten yhteistoiminnan vahva tiivistäminen. Uhkiin varaudutaan parhaiten kaikkien toimijoiden yhteisvoimin. Yhteistyöllä varmistetaan, että tarpeelliset tehtävät tulevat hoide-
tuiksi, mutta myös vältetään päällekkäisyydet ja vähennetään toiminnasta syntyviä kustannuksia. Tavoitteena on saada käyttöön

kaikkien toimijoiden voimavarat, kun yhteiskunnan turvallisuus on uhattuna.

Varautumisessa pyritään reagoinnin sijasta ennakointiin. Ennakoinnin suunnittelu edellyttää hiljaisten signaalien havaitsemista sekä ennakointimenetelmien ja tutkimustiedon, innovatiivisen kokeilukulttuurin sekä tieto- ja paikkatietoanalyysien hyödyntämistä. Toimintaympäristön muutostrendien seuranta ja skenaarioiden läpikäynti harjoituksissa lisäävät valmiuksia toimia oikeasuuntaisesti odottamattomissa tilanteissa.

Kansallinen turvallisuus läpäisee yhteiskunnan yhteisöistä yksilöihin

Sota koskettaa kaikkia, kun kansakuntaan yritetään vaikuttaa. Tämä on oppi myös meidän kansalaisyhteiskunnallemme. Asiat on kohdattava inhorealistisesti. Siksi tarvitsemme varautumisrohkeutta. Se tarkoittaa ymmärrystä todellisista uhkakuvista ja sen mukaisia rohkeita toimenpiteitä, että olisimme entistä kriisinsietokykyisempiä. Jokaisen meistä tulisi kansalaisena pohtia, olemmeko varautuneet erilaisiin uhkiin ja häiriötilanteisiin, kuten tietoliikenneverkoissa tapahtuviin huijauksiin tai pitkiin häiriötilanteisiin, kuten sähkökatkoihin ja rahaliikennehäiriöihin? Tiedämmekö väestönsuojapaikat? Ja onko meillä 72:n tunnin kotivara kunnossa?

Suomalaisen kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallin vahvuus on, että se kattaa kaikki yhteiskunnan tasot ja tahot. Valtionhallinnon, viranomaisten, elinkeinoelämän, maakuntien ja kuntien lisäksi yliopistot ja tutkimuslaitokset, järjestöt, yhteisöt ja yksilöt muodostavat kokonaisturvallisuuden verkoston, jossa tietoa voidaan jakaa, yhteisiä tavoitteita voidaan asettaa ja

yhteistyöhön voidaan sitoutua joustavasti, sillä siihen ei ole ennalta säädeltyä tai tiukasti ohjeistettua yhtä toimintatapaa, mikä suo toiminnanvapautta.

Suomessa kunnilla, kaupungeilla ja hyvinvointialueilla sekä viranomaisilla on velvoite laatia varautumissuunnitelma. Julkisoikeudellisilla yhteisöillä ja toimijoilla on lakisääteinen velvoite varmistaa tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Varautuminen koskee myös elinkeinoelämää, koska tiettyjen huoltovarmuuskriittisten yrityksen tai toimialojen, kuten energia- ja elintarviketeollisuudella on velvoite laatia varautumissuunnitelma. Varautumista on kehitetty toisen maailmansodan jälkeen usealla eri alueella esimerkiksi väestönsuojelussa, rakentamisessa, elintarvikkeiden riittävyyden ja kriittisten raaka-aineiden kuten polttoaineen varastoinnilla, ja myös varautumisvelvoitteiden huomioimisella lainsäädännössä.

Parhaimmillaan yksilöt ja kansalaiset voidaan luokitella turvallisuustoimijoiksi. Aktiiviset kansalaiset ovat merkittävä osa kriinkestävää yhteiskuntaa. Yksilöt ovat yhä tärkeämpiä turvallisuustoimijoita omissa valinnoissaan ja toiminnoissaan, perheen ja lähiyhteisöjensä jäsenenä, koska viranomaisten toiminta ei pysty kattamaan koteja varautumisen osalta. Viranomaisten ja muiden turvallisuustoimijoiden kyky huolehtia koko yhteiskunnan varautumisesta on rajallinen, ja siksi kansalaisten ja kotien varautuminen on tärkeä osa kokonaisturvallisuutta.

Yksilön tiedot, taidot ja turvallisuutta vahvistava asenne muodostavat yhteiskunnan resilienssin eli kriisinsietokyvyn perustan. Myös yksittäisillä kansalaisilla on tärkeä rooli omatoimisessa varautumisessa ja yhteiskunnan kriisinsietokyvyn vahvistamisessa.

Asevelvollisuus parantaa kansalaistaitoja

Asevelvollisuus tarjoaa yhteiskunnalle valtavan määrän monenkirjavaa yksilöllistä ja yhteisöllistä osaamista. Varusmiespalveluksen tai sitä korvaavan siviilipalveluksen suorittaneet kansalaiset osallistuvat yksin tai osana yhteisöä kansallisen turvallisuuden ylläpitoon etenkin varautumistoimenpiteissä. Tämän osaamisen hyödyntäminen suomalaisen yhteiskunnan kokonaisturvallisuudessa on valtava mahdollisuus ja voimavara, etenkin varautumisen ja valmiuden viitekehyksessä. Esimerkiksi informaatiovaikuttamisella voidaan vaikuttaa suoraan maanpuolustustahtoon, eikä kansalaisten oletettuun medialukutaitoon voi liiaksi nojautua.

Vuonna 2010 valmistuneen, niin sanotun ”Siilasmaan työryhmän” loppuraportti oli nimeltään *”Suomalainen asevelvollisuus”*.¹ Etenkin työryhmän loppuraportin alaotsikko *”Puolustuksen perusta, yksilöä motivoiva ja myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia korostava”* kuvaa erinomaisesti muistion keskeistä lopputulosta. Asevelvollisuudella on lukuisia yhteiskunnallisia vaikutuksia, joista yksi merkittävimmistä ja positiivisimmista muodostuu yksilön kansalaistaitoja parantavista opeista etenkin varautumisen näkökulmasta.

Asevelvollisille annettu turvallisuuskoulutus keskittyy yhteiskunnan varautumisen ja arjen turvallisuuteen liittyvien tietojen ja taitojen vahvistamiseen. Asevelvollisuusjärjestelmällä voidaan myös tukea muita viranomaisia ja yhteiskunnan kokonaisvarautumista nykyistä tehokkaammin, esimerkiksi kehottamalla asevelvollisia hakeutumaan aktiivisen sijoitusajan jälkeen muiden viranomaisten piiriin, kuten alueellisiin ja paikallisiin varautumisorganisaatioihin, poikkeusolojen organisaatioihin ja vapaaehtoistoimintaan. Varau-

tumisorganisaatioilla tarkoitetaan valmiudesta ja varautumisesta vastaavaa virkahenkilöstöä kunnissa ja kaupungeissa, mikä yhdessä muodostaa paikallisen ja alueellisen varautumisorganisaation.

Asevelvollisuus ja reservi tarjoavat kanavan konkreettiselle toiminnalle maanpuolustuksen edistämiseen. Lisäksi vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen organisaatiot sekä yritysten ja kansalaisjärjestöjen aktiivinen osallistuminen maanpuolustustoimintaan lisäävät myös osaltaan maanpuolustustahtoa ja -tietoisuutta.

Yksilön näkökulmasta varusmiespalvelus kehittää sekä henkistä että fyysistä toimintakykyä. Varusmiespalveluksen aikana opitaan muun muassa vastuuntuntoa, sosiaalisia taitoja, henkistä sietokykyä sekä ryhmässä toimimista. Näitä taitoja opitaan koko palveluksen ajan niin harjoituksissa kuin kasarmin arjen kautta, ja johtajakoulutus syventää niitä entisestään. Kaikki palveluksessa opitut taidot edistävät henkistä toimintakykyä ja kestävyyttä.

Varusmiespalvelus myös ehkäisee syrjäytymistä ja edistää kansanterveyttä, mikä palvelee koko kansakunnan kriisinkestävyyttä. Palvelusaika kehittää pitkäjänteisesti yksilön fyysistä kuntoa liikuntakoulutuksien, kuntotestien ja harjoitusten kautta, kuten esimerkiksi taistelukoulutuksella, marsseilla ja aamuliikunnalla. Varusmiespalvelus antaa työkalut huolehtia fyysisestä kunnosta ja terveellisistä elämäntavoista myös reservissä. Fyysisen toimintakyvyn ylläpito vaikuttaa suoraan kriisinkestävyYTEEN.

Naton jäsenmaat ja asevelvollisuus

Sotilaallisen liittoutumisen ei ole nähty ratkaisevasti vaikuttavan yleiseen asevelvollisuuteen Suomen puolustusratkaisuna. Liittoutuminen ei poista koko maan puolustustarvetta, joka onnistuu vain laajan asevelvollisuuden ja suuren reservin avulla. Reservin kouluttaminen taas edellyttää osaavaa koulutushenkilöstöä. Asevelvollisuuden säilyminen osana Suomen puolustusratkaisua Naton jäsenenäkin tukee näkemystä siitä, että sotilasliiton jäseneltä tarvitaan uskottavaa omaa puolustuskykyä.

Ennen Nato-jäsenyyttä sen vastustajat vetosivat siihen, että sotilaallinen liittoutuminen romuttaisi asevelvollisuusjärjestelmän johtaen ammattiarmeijaan. Monet Naton jäsenvaltiot ovat luopuneet asevelvollisuudestaan ja siirtyneet ammattiarmeijoihin, mistä on seurannut negatiivisia vaikutuksia sekä varautumisen että yhteiskunnan kannalta. Asevelvollisuudesta osittain tai kokonaan luopuminen on johtanut Euroopassa esimerkiksi Ruotsissa puolustuksellisen suorituskyvyn vähentymiseen, kun puolustuksesta on karsittu säästöjä tavoitellen ja rauhaan uskoen.

Turvallisuustilanteen kiristyminen edellyttää nyt monissa valtioissa puolustusjärjestelmän uudelleenrakentamista, mikä vie aikaa ja rahaa. Aihetta on käsitelty eri tiedotusvälineissä.² Esimerkiksi Saksassa yhtenä korjausliikkeenä harkitaan asevelvollisuuden palauttamista³ ja Latviassa säädettiin viime vuonna laki miesten asevelvollisuuden palauttamisesta.⁴

² <https://www.iltalehti.fi/ulkomaat/a/bab2208c-bfd2-4b4a-ac8c-fbfbceff25f>

³ <https://www.hs.fi/maailma/art-2000010272019.html>

⁴ <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/latvia-ottaa-kayttoon-asevelvollisuuden-nuoriso-ei-ole-uudistuksesta-innoissaan/8669890#gs.8w27pc>

Miten voimme parantaa kriisinsietokykyä ja varautumista?

Voidaan sanoa, että käsitys sodasta, sodankäynnistä ja erilaisista turvallisuusuhkista on jälleen kerran muutoksessa. Tämä pakottaa eri viranomaiset, samoin kuin suomalaisen yhteiskunnan, etsimään ja tunnistamaan uusia varautumistoimenpiteitä. Suomen hakeutuminen puolustusliitto Natoon ja vuonna 2023 toteutunut jäsenyys ilmentävät osaltaan turvallisuusympäristömme muuttuvaa uhkakenttää.

Keinoja varautumiseen ja valmiuden saavuttamiseen ovat muun muassa ennaltaehkäisyn hyödyntäminen: vahva, konkreettinen yhteistyö ja hallinnonalat ylittävän viranomaisyhteistyön tiivistäminen. Tähän sisältyy alueellisten ja paikallisten toimijoiden tunteminen, toimivat yhteistyösuhteet sekä vakioidut, testatut ja harjoitellut toimintatavat. Lisäksi säännöllinen harjoittelu eri viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa pitää yllä ennaltaehkäisevää viranomaisyhteistyötä. Näitä yhteistyökumppaneita ovat esimerkiksi huoltovarmuuskriittiset yhteistyökumppanit, kuten yritykset, jotka tuottavat palveluita viranomaisille.

Uhkiin varaudutaan parhaiten eri toimijoiden yhteisvoimin. Varautumistoimenpiteitä ovat muun muassa valmiussuunnittelu, jatkuvuudenhallinta, etukäteisvalmistelut, koulutus ja valmiusharjoitukset. Varautumista kehitetään palautteita, auditointeja, onnettomuustutkinnan ja muiden asiantuntija-arviointeja hyödyntämällä. Varautumisen laatua ja vaikuttavuutta on kyettävä arvioimaan luotettavasti. Siten myös arviointiprosessin tulee pysyä osana varautumissuunnittelua.

Yhteenveto

Yleinen asevelvollisuus on osoittautunut parhaaksi varautumiskeinoksi Suomelle jo kustannustehokkuutensakin puolesta, sillä se mahdollistaa suhteessa kansan kokoon ja kansantalouteen mahdollisimman laajan armeijan Suomen puolustuksen tarpeisiin.

Asevelvollisuus ylläpitää kansallista turvallisuutta, ja lisäksi se kehittää yksilön kansalaistaitoja sekä henkistä ja fyysistä toimintakykyä. Asevelvollisuus myös kytkee yhteiskunnan toimijat yhteen, ja sen tuottama reservi tukee muita viranomaisia ja yhteiskuntaa. Eli mitä suurempi ja toimintakykyisempi reservi meillä on, sitä parempi tilanne varautumisen ja koko yhteiskunnan kannalta.

Sen lisäksi, että vastuu varautumisesta on ensisijaisesti jäsenvaltioilla, Nato voisi ohjata ja opastaa Suomea huonommassa tilanteessa olevien varautumista kansallisella tasolla. Natossa painottuvat puhtaasti puolustuksellinen ulottuvuus sekä kansalliset velvoitteet, joiden rinnalla Naton tulisi painottaa toiminnassaan myös yhteiskuntien kriisinkestävyyttä ja kannustaa huolehtimaan kansalaisten taidoista ja kansallisesta varautumisesta. Tätä ulottuvuutta Suomi voisi painottaa Naton jäsenmaana ja olla varautumisen kouluttajamaa. Suomi voisi myös tuoda esiin oman asevelvollisuuskonseptinsa siten, että sen parhaita puolia voitaisiin ottaa käyttöön muissakin Naton jäsenmaissa.

Kun tunnistetaan ja tiedetään tutkimuksen myötä ikäluokkien pieneneminen, väestön vanheneminen sekä työvoiman riittävyys, asevelvollisuutta on syytä tarkastella kehittämisen kannalta.⁵ Asevelvollisuutta tulisi kehittää enemmän yhteiskunnan kokonais-turvallisuutta kattavammaksi, esimerkiksi hyödyntämällä ikäluokasta myös muut kuin asevelvolliset miehet. Tämä voisi tarkoittaa asevelvollisuuden laajentamista maanpuolustusvelvollisuuden suuntaan ja koskettamaan koko ikäluokkaa. Myös siviilipalvelusta

palvelusmuotona tulisi tarkastella ja kehittää kokonaisturvallisuuden vahvistamisen näkökulmasta. Asevelvollisuuden uudelleen tarkastelun tarkoituksena on rakentaa asevelvollisuusjärjestelmää yhteiskunnan kriisinkestävyttä vahvistavaksi. Uudessa puolustuselonteossa selkiytetään asevelvollisuuden roolia osana kokonaisturvallisuutta.

5 Honkatukia, Juha: Miten kriiseistä toivutaan? – Suomen talous epävarmuuden edessä. Artikkelit kirjassa Sodan usvaa II – sodankäynnin laaja-alaisuus, Marko Palokangas (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, julkaisusarja 2: Tutkimuslauseita nro 27, Joensuu 2023; Honkatukia, Juha: Alueellisen resilienssin haasteita 2020- ja 2030-luvulla. Artikkelit kirjassa Sodan usvaa III – varautuminen, valmius ja nykyaikainen sodankäynti, Marko Palokangas (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, julkaisusarja 2: Tutkimuslauseita, Joensuu 2024.

Ruotsi, Suomi ja Nato

Ulla Gudmundson

Vastahistorian kirjoittaminen on aina riskialtista. Voidaan kuitenkin turvallisesti olettaa, että jos Suomi ei olisi päättänyt hakea Naton jäsenyyttä keväällä 2022, Ruotsikaan ei olisi tehnyt niin. Tähän on kaksi syytä: ensinnäkin Itämeren alueen geopoliittiset realiteetit ja toiseksi ruotsalainen julkinen mielipide.

Ruotsi, kuten Suomikin, on suvereeni valtio ja tekee omat päätöksensä turvallisuus- ja puolustuspolitiikassaan. Tällaiset poliittiset päätökset eivät kuitenkaan synny tyhjiössä. Niiden on

otettava huomioon ympäröivä ympäristö. Turvallisuus- ja puolustuspolitiikan ammattilaisten keskuudessa on pitkään vallinnut laaja yksimielisyys siitä, että Ruotsin Nato-jäsenyys ilman, että Suomi seuraisi perässä, oli ajateltavissa oleva skenaario. Tällainen päätös olisi asettanut Suomen erittäin epämukavaan asemaan, kohtaamaan vihaa ja lisääntyvää painostusta Venäjältä, jonka kanssa Suomella on 1 344 kilometriä pitkä raja. Ruotsin liittoutumattomuuspolitiikan, jonka tavoite on pysyä puolueettomana sotalilanteessa, voimakkaana piirteenä on vuosikymmenten ajan ollut Suomen huomioiminen.

Hitaasti kohti liittoutumista

Ruotsilla ja Suomella on pitkä yhteinen historia ja pitkäaikainen sotilaallisen liittoutumattomuuden politiikka. Merkityksellisiä erojakin on. Ruotsi on ainoa Pohjoismaa, joka on välttynyt sodilta modernin maailman aikana (toisessa maailmansodassa jopa Islanti oli miehitetty, tosin brittien toimesta eikä saksalaisten). Geopoliittinen onni on jättänyt ruotsalaisille tunteen koskemattomuudesta: vaikka taistelu raivoaisi ympärillämme, selviämme vahingoittumattomina. Suomi on kärsinyt monissa sodissa Venäjän ja Ruotsin välillä, ja käynyt kaksi omaa sotaansa 1900-luvulla Neuvostoliittoa vastaan. Suomen on täytynyt tehdä kipeitä uhrauksia säilyttääkseen itsenäisyytensä. Kylmän sodan aikana Suomen oli navigoitava varovaisesti.

Suomalaiset tietävät, että pahin voi tapahtua. Turvallisuus ja puolustus ovat Suomessa eksistentiaalinen ulottuvuus, joka on puuttunut ruotsalaisesta tietoisuudesta. Ruotsi on vähemmän alttiilla sijainnillaan voinut sallia itselleen aktivistisen ulkopoliitiikan, erityisesti 1970-luvulta lähtien. Sotilaallinen liittoutumat-

tomuus muodosti alustan globaalille sitoutumiselle, erityisesti ydinaseryöstöjen alalla, mutta myös poliittisten pakolaisten turvapaikan tarjoamisessa. Tunne uhattomuudesta on myös näkynyt Nato-keskustelussa, joka on ollut paljon ideologisempi ja poliittisesti jakautuneempi kuin Suomessa.

Kuitenkin kylmän sodan päättymisen jälkeen Ruotsin ja Suomen turvallisuuspolitiikka ovat liikkuneet rinnakkain ja vähitellen lähenyneet Natoa. Molemmat liittyivät Partnerships for Peace (PfP) -ohjelmaan, Naton nerokkaaseen mekanismiin yhteistyölle jäsenvaltioiden ulkopuolisten kanssa sen perustamisesta lähtien vuonna 1994. Ruotsi ja Suomi ovat vuosien mittaan osallistuneet useisiin PfP-sotaharjoituksiin ja Naton johtamiin operaatioihin (Bosnia, Kosovo, Afganistan). Kumppanuudet ovat kehittyneet epäilemättä Naton läheisimmiksi ei-jäsenvaltioiden kanssa. Voisi sanoa, että Suomi virallisella ”Nato-optiollaan” eli jäsenyyden mahdollisuudellaan on ollut askeleen lähempänä.

Vielä vuonna 2014 kaksi pitkän kokemuksen omaavaa diplomaattia turvallisuuspolitiikassa, ruotsalainen Mats Bergquist ja suomalainen René Nyberg, varoittivat luopumasta liittoutumattomuuspolitiikasta. Heidän mukaansa se aiheuttaisi suuren strategisen muutoksen Euroopassa ja ärsyttäisi tarpeettomasti Venäjää. ”Miksi muuttaa strategista politiikkaa, joka Ruotsin tapauksessa on 200 vuotta vanha ja joka on syvälle juurtunut myös Suomeen, jos uusi politiikka näyttää herättävän enemmän kysymyksiä kuin ratkaisevan niitä?”.¹

Ruotsalais-suomalaisella kahdenvälisellä puolustusyhteistyöllä on syvät historialliset juuret. Välirauhan vuosina laadittiin yhteisiä suunnitelmia Ahvenanmaan ja manner-Suomen puolustamiseksi. Nämä puolustus suunnitelmat eivät kuitenkaan sisältäneet

sitoumuksia ja kun sota syttyi vuonna 1939 Euroopassa niitä ei pantu täytäntöön. Mutta Ruotsi julistautui talvisodassa puolueettomaksi, ei neutraaliksi, ja antoi Suomelle merkittävää sotilaallista tukea. 9000 ruotsalaista vapaaehtoista taisteli suomalaisten joukkojen rinnalla.

2000-luvulla on otettu tärkeitä uusia askelia myös pohjoismaisessa kontekstissa. Vuonna 2008 allekirjoitettiin kolmikantainen ruotsalais-suomalais-norjalainen sopimus vahvistetusta puolustusyhteistyöstä eli Nordefcosta. Vaikka Norjassa oli takaiskuja (erityisesti Oslon päätös ostaa amerikkalaisia F35-hävittäjiä Ruotsin JAS Gripenin sijaan), ruotsalais-suomalainen suhde eteni. Vuonna 2014 hyväksyttiin kahdenvälinen toimintasuunnitelma syvennetystä puolustusyhteistyöstä, jota ajoi kasvava yhteisten etujen tunne. Ruotsin kansallisessa puolustussuunnitelmassa vuosille 2016–2020 yhteistyö Suomen kanssa kuvattiin erityisen kiinnostavaksi ja yhä tärkeämmäksi.

Vuonna 2018 Ruotsin hallitus päätti, että yhteistyön pitäisi sisältää operatiivisen suunnittelun ja valmistelut siviili- ja sotilasresurssien yhteiseen käyttöön. Perustettiin ruotsalais-suomalainen meritaisteluryhmä, ja molempien maiden ilmavoimat harjoittelivat yhdessä. Ruotsin puolueiden välinen puolustuskomitea julisti kahdenvälisen yhteistyön Suomen kanssa ensisijaiseksi tavoitteeksi. Vuonna 2020 Ruotsin parlamentti hyväksyi lain, joka valtuutti ”yhteisen toiminnan (Suomen kanssa) rauhassa ja sodassa”.

Liittoutumattomuuspolitiikan muutos

Venäjän hyökkäys Ukrainaan 24. helmikuuta 2022 muutti turvallisuustilanteen Itämeren alueella dramaattisesti. Kun kävi selväksi, että Suomi oli hakemassa Naton jäsenyyttä kysymys heräsi: mitä tapahtuisi kahdenväliselle puolustusyhteistyölle, jos Suomi liittyisi liittoon, mutta Ruotsi ei? Tämä oli tärkeä tekijä, joka työnsi sekä Ruotsin hallituksen että opposition samaan suuntaan kuin Helsinki oli menossa.

Yhtäkkinen vaaran tunne sai myös ruotsalaisen julkisen mielenpiteen nopeasti tukemaan Nato-jäsenyyttä. Tässä myös Suomen Nato-prosessi oli valtavan tärkeä. Monet ruotsalaiset, erityisesti sosiaalidemokraattien, vasemmistopuolueen ja vihreiden kannattajat, tunsivat, että päätös tehtiin liian nopeasti ilman riittävää pohdintaa ja demokraattista ankkurointia.

Ruotsin ja Suomen Nato-prosessien näkeminen yhtenä prosessina, jossa molempien maiden poliittiset johtajat olivat jatkuvasti tiiviissä yhteistyössä, auttoi vähentämään, ellei poistamaan, ahdistusta. Sanna Marin, Suomen nuori ja karismaattinen sosiaalidemokraattinen pääministeri farkuissaan ja nahkatakissaan, teki vaikutuksen ruotsalaisiin, kuten myös presidentti Sauli Niinistön arvokkuus ja arvovalta. Kummallista kyllä Ahvenanmaan kysymys, joka on yhteinen ruotsalais-suomalainen huolenaihe ja tärkeä Itämeren kontekstissa, ei (tietääkseni ainakaan) koskaan noussut esiin ruotsalaisessa julkisessa keskustelussa.

Suomi on ehkä se Pohjoismaa, johon ruotsalaiset tuntevat olevansa lähimpänä. Helsinki ja Turku ovat suosittuja lomakohteita. Melko monilla ruotsalaisilla on sukujuuria Suomessa. Ja tietenkin Suomi on ainoa toinen maa, jossa puhutaan kansalliskieltämme. Tunne siitä, ettei olla yksin, että edetään käsi kädessä Suomen kanssa kohti merkittävää päätöstä luopua liittoutumattomuudesta

oli psykologisesti erittäin tärkeä. Niinpä, kun suomalais-ruotsalainen rintama alkoi murtua, ilmeni sekaannusta ja ärtymystä.

Toimittaja Britt-Marie Mattsson epäili Suomelta jääneen katkeavuutta vuodelta 1991, jolloin Tukholma päätti liittyä Euroopan unioniin ilman, että se olisi ilmoittanut siitä Helsingille.² Kolumnisti Alex Schulman kuvasi pettymystään Suomen päätökseen edetä ilman Ruotsia ”parhaan ystävän hylkäämiseksi”.³ Eräs korkea-arvoinen ruotsalainen diplomaatti kertoi minulle: ”Suomen olisi pitänyt odottaa meitä ja luottaa amerikkalaisiin”. Kansallisen television keskusteluohjelman otsikko oli ”Suomen petos” (jossa Suomen lähettiläs Maimo Henriksson puolusti Suomen kantaa rauhallisesti ja kohteliaasti).

Suurelta osin Suomen päätös ymmärrettiin. Asiantuntijoille oli selvää, että Suomen oleminen Naton sisällä paransi Ruotsin turvallisuutta, kunhan tilanne ei jatkuisi liian kauan. Suomen johtajien vakuutukset siitä, että Suomen liittyminen ei olisi täydellinen ilman Ruotsin mukaantuloa auttoivat rauhoittamaan tunteita.

Ruotsin tiedotusvälineet ovat seuranneet tarkasti Venäjän reaktioita Suomen liittymisestä Natoon. Raportointi on ollut laajaa suurten maahanmuuttajavirtojen rohkaisemisesta, mikä on pakottanut Suomen sulkemaan kaikki rajanylityspaikat Venäjän kanssa sekä Itämeressä tapahtuneista kaasuputkien ja tietokonekaapeleiden sabotaaseista, joiden takana pidetään Moskovaa.

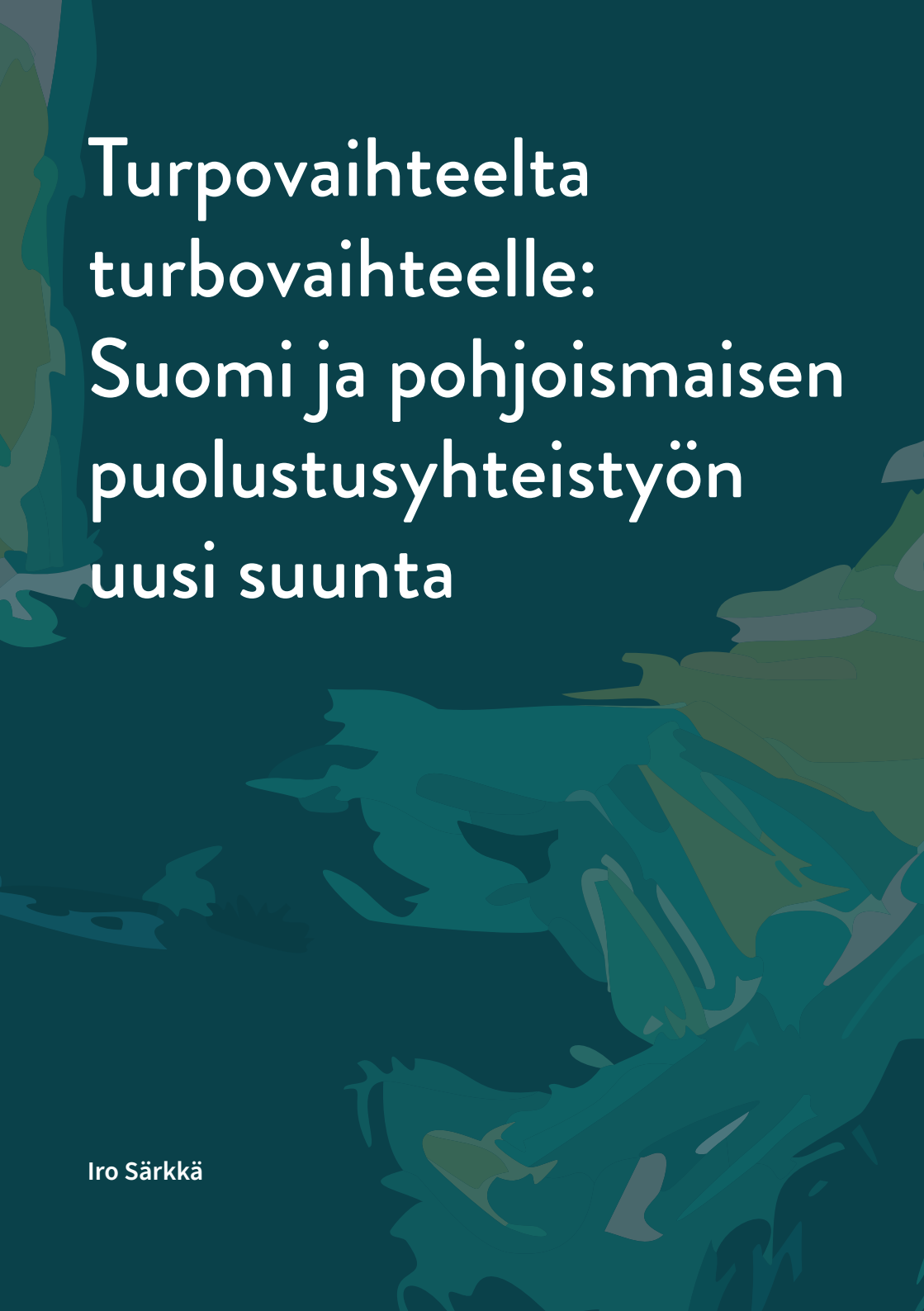
Nato-jäsenyyteen liittyvä velvollisuus hyväksyä ydinaseet osana liiton puolustusdoktriinia on ollut se osa jäsenyyttä, joka on ollut ruotsalaisille vaikein hyväksyä. Suomen laki, joka kieltää ydinaseiden tuomisen Suomen alueelle on ollut argumentti Ruotsin rauhan ja sovittelun yhdistykselle vaatia, että vastaava laki hyväksyttäisiin myös Ruotsissa.

² Göteborgs-Posten 2023-02-14

³ Dagens Nyheter 2023-02-2

Kun olin Ruotsin Nato-tehtävän varajohtaja 1990-luvun lopulla, suomalainen kollegani ja minä jouduimme harvoin vertailemaan muistiinpanoja ennen kokouksia. Tiesimme, että Ruotsin ja Suomen kannat jokaisessa asiassa olisivat samat. Epäilemättä nyt, kun molemmat maat ovat liittolaisia, yhteydenpito jatkuu tiiviinä sekä virallisella että epävirallisella tasolla Nato-politiikassa.

Kiireellisin ja molemmille maille yhteinen haaste on, miten tukea Ukrainan itsepuolustusta. Ruotsin pääministeri Ulf Kristersson reagoi viileästi presidentti Macronin ajatukseen siitä, että maajoukkojen lähettämistä Ukrainaan ”ei pitäisi sulkea pois”. Päinvastoin Suomen ulkoministeri Elina Valtonen on ilmaissut tukensa presidentti Macronille todeten, että ”pitkällä aikavälillä mitään ei pitäisi sulkea pois”.

Turpovaihteelta turbovaihteelle: Suomi ja pohjoismaisen puolustusyhteistyön uusi suunta

Iro Särkkä

Suomi on ollut aktiivinen pohjoismaisen puolustusyhteistyön edistäjä vuosikymmenten ajan ja pyrkinyt syventämään suhteita myös kahden- ja kolmenvälisesti erityisesti Ruotsin ja Norjan kanssa. Pohjoismaisuudesta on muodostunut Suomelle lähes itseisarvo. Suomen liittyttyä puolustusliitto Natoon 2023, herää kysymys pohjoismaisen puolustusyhteistyön tulevaisuuden merkityksestä Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Tässä artikkelissa taustoitan ja pohdin pohjoismaisen puolustusyhteistyön merkitystä Suomelle ennen, nyt ja tulevaisuudessa.

Pohjoismaisen puolustusyhteistyön kehittyminen 2010-luvun taitteeseen

Modernin pohjoismaisen puolustusyhteistyön juuret ulottuvat toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan, kun kolme pohjoismaata Norja, Ruotsi ja Tanska keskustelivat yhteispohjoismaisen puolustusliiton perustamisesta. Suunnitelmat kuitenkin kariutuivat Islannin, Norjan ja Tanskan liittyttyä Pohjois-Atlantin puolustusliitto Natoon sen perustajajäseninä vuonna 1949. Ruotsi ja Suomi puolestaan asettuivat puolueettomuuden ja sotilaallisen liittoutumattomuuden tielle.

Kylmän sodan aikana pohjoismaiden yhteistyöpyrkimykset kanavoituivat rauhanturvaamiseen. Pohjoismaat opittiin tuntemaan myös taitavina rauhanneuvottelijoina. Kylmän sodan päättyttyä pohjoismainen rauhanturvaamisen malli eli muutoskautta painottuen kriisinhallintaan. Tarve puolustusyhteistyön tiivistämiselle syntyi vasta 2000-luvun jälkipuoliskolla Norjan ja Ruotsin aloitteesta. Kahdenvälisen puolustusyhteistyön tiivistämisen motiivina olivat modernin puolustusmateriaalin kustannuksista johtuvat puolustusmenojen kasvupaineet.

Vuonna 2008 Suomi liittyi Norjan ja Ruotsin joukkoon. Maat julkaisivat yhdessä esiselvityksen, jossa tunnistettiin 140 tiiviimmän puolustusyhteistyön mahdollista osa-aluetta. Tämän esityksen pohjalta perustettiin yhteispohjoismainen NORDSUP-rakenne (the Nordic Supportive Defence Structures), jonka tehtävänä oli tukea kriisinhallinnan NORDCAPS (the Nordic Coordinated Arrangement for Military Peace Support) ja puolustusmateriaaliyhteistyöhön keskittyviä NORDAC (the Nordic Armaments Cooperation) rakenteita. Vuotta myöhemmin yhteistyörakenteet yhdistettiin yhdeksi pohjoismaiseksi puolustusyhteistyöksi (Nordic Defence Cooperation, NORDEFCO).

Varsinaisen alkusysäyksen pohjoismainen puolustusyhteistyö sai vuotta myöhemmin niin kutsutussa Stoltenbergin raportissa. Tavoitteena oli syventää sotilaallisen yhteistyön lisäksi NORDE-FCO:n poliittista ulottuvuutta yhteispohjoismaisen solidaarisuusjulistuksen hengessä. Puolustusyhteistyön tiivistämistä lähdettiin selvittämään viiden yhteistyöalueen kautta, jotka keskittyvät strategiseen suunnitteluun ja suorituskykyjen kehittämiseen, henkilöstöön, harjoitustoimintaan ja operaatioihin, tavoitteena lisätä kustannussäästöjä ja parantaa maiden operatiivista toimintakykyä.

Yhteistyön keskeiseksi haasteeksi kuitenkin muodostuivat viiden Pohjoismaan erilaiset tahtotilat puolustusyhteistyön todellisista hyödyistä ja sen perimmäisistä tavoitteista. Nato-maat Islanti, Norja ja Tanska kokivat yhteistyöstä saatavat sotilaalliset hyödyt sotilaallisesti liittoutumattomia Ruotsia ja Suomea merkittävästi heikommiksi.

Pohjoismainen yhteistyö osaksi Naton yhteistä puolustusta

Pohjoismaisen puolustusyhteistyön uusi suunta ei ole ollut täysin sisäsyntyinen, vaan osaltaan siihen on vaikuttanut ulkoinen uhka – Venäjä. Venäjän hyökättyä Ukraina ja miehitettyä Krimin vuonna 2014 Pohjoismaat ymmärsivät yhteistyön tiivistämisen tarpeen olevan akuutti. Venäjän kasvava geopoliittinen tavanomainen ja hybridiuhka koko Pohjolan alueella sai myös Naton pohjoismaiset jäsenet näkemään tiiviin pohjoismaisen ryhmän tuoman lisäarvon.

Käytännön tasolla haasteeksi edelleen osoittautui Suomen ja Ruotsin muista poikkeava linja pysyä sotilasliitto Naton ulkopuolella. Sen korvikkeena Suomi ja Ruotsi pyrkivät tiivistämään operatiivista puolustusyhteistyötä kahdenvälisesti (Finnish-Swedish

Defence Cooperation, FISE). Myös kolmenvälinen puolustusyhteistyö Yhdysvaltojen kanssa käynnistyi, kuten myös minilateraaliset yhteistyömuodot muun muassa Iso-Britannian johtaman JEF-yhteistyön (Joint Expeditionary Force) kautta.

Venäjän hyökättyä Ukraina helmikuussa 2022 ja Ruotsin ja Suomen haettua puolustusliiton jäseneksi pohjoismaisessa puolustusyhteistyössä on alkanut uusi vaihe. Vasta nyt kaikki poliittiset ja sotilaalliset rajoitteet sen syventämiseksi ovat hävinneet ja kaikki Pohjoismaat näkevät pohjoismaisen puolustusyhteistyön syventämisen merkityksellisenä Pohjolan turvallisuuden takaamisessa.

Pohdittaessa pohjoismaisen puolustusyhteistyön merkitystä Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyyksien kannalta on tärkeä ymmärtää, että pohjoismaista puolustusyhteistyötä tulisi kehittää Nato-yhteistyön viitekehyksessä. Tämä tarkoittaa sitä, ettei yhteistyöstä käytävää keskustelua kehystettäisi enää erillisenä Natosta, vaan oleellisena osana Suomen Nato-integraatiota.

Pohjoismaainen puolustusyhteistyö voi syventyä, kun kaikki Pohjoismaat ovat Naton yhteisen puolustussuunnittelun piirissä. Muutos on merkittävä ja erityisen odotettu Suomessa, jossa usko pohjoismaisen puolustusbrändiin on ollut vahva.

Keskeinen muutos aikaisempaan on se, että nyt Pohjoismaat pääsevät suunnittelemaan Pohjolan puolustamisesta kokonaisvaltaisesti yhtenä maantieteellisenä suuntana. Tällä on merkitystä paitsi Pohjoismaille itselleen, mutta myös koko liittokunnalle.

Naton pohjoinen suunta, joka kylmän sodan jälkeen oli usein unohdettu kolkka Naton yhteisessä puolustuksessa, on saanut uuden merkityksen. Kasvava suurvaltojen välinen kilpailu arktisella alueella ja Itämeren alueen välinen geostrateginen keskinäisriippuvuus ovat omiaan vahvistamaan tämän yhteyden merkitystä.

Kaikki Pohjoismaat vihdoin osana Naton komentorakennetta

Natossa pohjoisen alueen strateginen merkitys on huomioitu yhteisen puolustussuunnitelmaperheen (the Concept for Deterrence and Defence of the Euro-Atlantic Area, DDA) kautta osana pelotteen ja puolustuksen vahvistamisesta, kun kaikki Pohjoismaat on sidottu osaksi Naton pohjoisinta operaatioaluetta. Vastaavasti Nato-jäsenyys mahdollistaa nyt yhteispohjoismaisten suorituskykyalueiden määrittämisen osana jatkuvaa Naton nelivuotista puolustussuunnitteluprosessia.

Ensimmäistä kertaa Naton historiassa kaikki Pohjoismaat sidotaan myös osaksi yhteistä Naton komentorakennetta. Ruotsin ja Suomen sijoittaminen Norfolkin pohjoisen operaatioesikunnan alaisuuteen tulee tiivistämään pohjoismaista puolustusyhteistyötä niin toteutuessaan. Sen lisäksi on näköpiirissä, että puolustushaarakohtaisia operaatioita tullaan taktisella tasolla suunnittelemaan ja johtamaan erillisistä alajohtoportaista, joista Suomi pyrkii samaan maavoimien esikunnan alaisuuteensa.

Yhteispohjoismainen harjoitustoiminta tulee myös lisääntymään. Suomen, Ruotsin ja Norjan maa-, meri- ja ilmavoimat ovat harjoitelleet yhdessä jo vuosia. Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyyden myötä näköpiirissä on kaikkien eri puolustushaarojen yhteisharjoitustoiminnan kasvaminen. Talvella 2024 Pohjois-Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa pidetty Nordic Response -harjoitus on hyvä esimerkki tästä.

Harjoitustoiminnan lisäksi Pohjoismaiden välinen operatiivinen toiminta saa uuden merkityksen: se tukee Naton yhteistä puolustusta Pohjolan lisäksi Baltian alueella eri rauhanajan operaatioiden muodossa. Baltian ilmatilan valvonta ja eteentyönnetyn läsnäolon joukkoihin (Forward Land Forces, FLF) osallistuminen Baltian

maissa ovat mahdollisia esimerkkejä Pohjoismaiden panoksesta liittokunnan yhteisen puolustuksen ja pelotteen vahvistamisessa Suomen lähialueilla.

Pohjoismaat Suomen tulevaisuuden ulkopoliittisessa viiteryhmäajattelussa

Ennen Nato-jäsenyyttä Pohjoismaat muodostivat mahdollisesti Suomen keskeisimmän ulkopoliittisen viiteryhmän. Onko näin myös tulevaisuudessa, kun pohjoismaisuuden kanssa kilpailee nyt myös uusi atlantistinen suuntaus? Ehdottomasti – Suomen ulkopoliittinen identiteetti rakentuu myös tulevaisuudessa pohjoismaisuuden kolmen keskeisen tekijän kautta, joita ovat yhteiset arvot, toimintakulttuuri ja geopolitiittinen sijainti. Presidentti Alexander Stubb saattaisi kutsua tätä arvopohjaisen realismin tavaksi jäsentää yhteispohjoismaista ulkopoliittista toimijuutta.

Yhteispohjoismaisiin arvoihin lukeutuvat demokratian, oikeusvaltioperiaatteen, tasa-arvon ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen sekä kestävyysajattelun edistäminen. Pohjoismaat ovat pyrkineet edistämään näitä arvoja normatiivisen turvallisuuspolitiikan puolestapuhujina vuosikymmenten ajan. Tämä pitkä pohjoismainen perinne luo pohjan myös yhdessä toimisen kulttuurilla, tavalle toimia ja käyttäytyä ulko- ja turvallisuuspolitiikan pelikentillä.

Pohjoismainen perinne on myös ollut omiaan rakentamaan luotamusta ja yhteisymmärrystä jaetuista tavoista toimia ja halusta rakentaa yhteispohjoismaista turvallisuuspoliittista toimijuutta. Lisäksi vaativat jaetut uhkakuvat ja yhteinen arktinen toimintaympäristö luovat sotilaallisesti hyvän lähtökohdan toimia samalla maantieteellisellä alueella.

Ilman yhteistä jaettua arvopohjaa ja pohjoista identiteettiä, Pohjoismaiden merkitys Suomen keskeisimpänä ulkopoliittisena viiteryhmänä ei kuitenkaan olisi itsestään selvä. Suomi ei ole yksiselitteisesti vain Pohjoismaa, vaan myös Naton koillisen suunnan reunavaltio ja etulinjan maa.

Suomen erottaa Baltian maista kulttuurinen tapa jäsentää omaa ulkopoliittista identiteettiään ja toimijuuttaan. Tämä pohjoismaisen yhteistyön kulttuurinen pääoma tekee Pohjoismaista Suomelle myös tulevaisuudessa keskeisimmän, sen tutun ja turvallisimman viiteryhmän Natossa.

Pohjoismainen viiteryhmä ei kuitenkaan riitä

Vaikka Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyydet on toivotettu tervetulleiksi kautta liittokunnan, pohjoismaisen puolustusyhteistyön syventämispyrkimykset herättävät keskustelua ja jossain määrin myös huolta Pohjoismaiden eriytymisestä omaksi erilliseksi ryhmäkseen. Kriittistä ajattelua pohjoismaisen yhteistyön kulttuurillisesta syvyydestä on ilmaissut esimerkiksi Viro, jolle pohjoismaisen puolustusyhteistyön tiivistyminen voi näyttäytyä mahdollisena riskinä ja Itämeren lähialueen jakavana tekijänä.

Pohjoismainen puolustusyhteistyö kuitenkin palvelee laajan turvallisuuden päämääriä koko Pohjolan ja Itämeren alueella. Puolustusyhteistyössä tämä tarkoittaa esimerkiksi yhteisen vision luomista siitä, miten Jäämeri ja Itämeri saadaan yhdistettyä yhteiseksi toiminta-alueeksi. Lisäksi Pohjoismaiden tulisin pohtia, miten pohjoismaista puolustusyhteistyötä voidaan hyödyntää eriasteisten turvallisuusuhkien torjunnassa, mahdollistaen yhteistyö kaikille siitä kiinnostuneille liittokunnan jäsenille. Tässä vuoropuhelussa voidaan hyödyntää joustavasti muita minilateraaleja

puolustusyhteistyöformaatteja, kuten esimerkiksi Iso-Britannian johtamaa JEF-formaattia.

Lopuksi voidaan myös perustellusti kysyä, tulisiko Suomen ja muiden pohjoismaiden laajentaa ulkopoliittista viiteryhmäajatteluaan uusiin, Suomen lähialuetta kaukaisempiin viiteryhmiin ja maantieteellisiin alueisiin. Naton jäsenenä Suomen tulee ymmärtää, ettei se ole enää pohjoismainen tai EU:n ja Naton reunavaltio, vaan maa, joka osallistuu Naton yhteiseen puolustukseen 360 asteen näkökulmasta. Tämä tarkoittaa yhteisen puolustuksen eetoksen ymmärtämistä, ei vain Pohjolassa ja Itämeren alueella, vaan osana koko liittokuntaa.

Visio 2030 – pohjoismaisen puolustusyhteistyön tulevaisuus

Vaikka pohjoismainen brändi Naton sisällä on jo nyt vahva, tulee sen vahvistamiseksi tehdä edelleen töitä. Viimeaikaiset kehityskulut osoittavat lupaavasti, että pohjoismainen puolustusyhteistyö on vihdoin kiihtymässä turbovaihteelle. NORDEFCO:n uusi visio 2030 ottaa kantaa tähän merkittävällä tavalla.¹

Pohjoismaat jatkavat yhteistyötä kokonaismaanpuolustuksen kehittämisessä. Pohjoismaisen puolustusyhteistyön uusiksi, keskipitkän aikavälin tavoitteiksi lukeutuvat nyt yhteispohjoismaisten operaatioiden suunnittelu ja toteuttaminen, isäntämaatuen ja sotilaallisen liikkuvuuden kehittäminen ja puolustussuunnittelun integroiminen osaksi Natoa sen kaikilla eri tasoilla ja vaiheissa,

¹ Vision for Nordic Defence Cooperation (NORDEFCO) 30.4.2024, https://www.defmin.fi/files/5960/Vision_for_Nordic_Defence_Cooperation.pdf

sekä mahdolliset puolustusmateriaalin yhteishankinnat ja huolto-varmuuskysymykset. Pohjoismaisen puolustusyhteistyön syventymiselle ei näy enää rajoja.

Osana tätä paljon toivottua kehitystä Suomen tulee pohtia, miten sen kansalliset intressit tulevat parhaiten huomioiduksi pohjoismaisen puolustusyhteistyön viitekehyksessä. Suomi on kyvykäs, keskisuuri Naton jäsenmaa, joka tuottaa Naton yhteiseen puolustukseen merkittävän panoksen etenkin Naton pohjoisella suunnalla.

Puolustusyhteistyön merkityksen ei tulisi kuitenkaan olla vain transaktionaalinen, nopeasti ulosmitattavia hyötyjä korostava. Joskus yhteistyön todellinen arvo syntyy vasta pitkällä aikavälillä, yllättävienkin kehityskulkujen kautta. Näin juuri kävi Suomelle nopean Nato-jäsenyysprosessin tuloksena. Suomelle Naton jäsenenä pohjoismaisesta puolustusyhteistyöstä saavutetut hyödyt ovat täten arvioitavissa vasta, kun elämme pohjoismaisen puolustusyhteistyön vision 2030 jälkeistä aikaa.

Euroopan unioni ja Nato – Käsi kädessä vai reppuselässä?

Ville Kaunisto

Suomen ja Ruotsin – kahden kehittyneen, vakavaraisen ja länsimaiseen arvopohjaan sitoutuneen pohjoismaan – liittyminen Natoon on nostanut sen jäsenmaiden määrän 32:aan. Euroopan unionin jäsenmaista enää Irlanti, Itävalta, Kypros ja Malta eivät ole Naton jäseniä.

Yhteistyö Naton ja EU:n välillä on jo entuudestaan laaja-alaista ja syventynyt entisestään viimeisen kahden vuoden aikana Venäjän hyökkäyksen Ukrainaun yhä jatkuessa. Yhteistyölle on monia syitä ja se onkin kantanut hedelmää muun muassa kyberturvallisuuden, sotilaallisen liikkuvuuden ja terrorismin torjunnan saralla.

Vaikka molemmat yhteisöt jakavat pitkälti samat jäsenet, ovat EU ja Nato kompetenssiltaan ja luonteiltaan hyvin erilaiset. Tässä artikkelissa esittelen pääpiirteittäin näiden kahden organisaation tehtäviä ja kykyjä, niiden mennyttä ja aktiivista yhteistyötä, niiden kokemia uhkia sekä mahdollisuuksia laajemmalle yhteistyölle tulevaisuudessa.

Parempi yhdessä – Miksi yhteistyö kannattaa

Kylmän sodan päättymisen jälkeen Naton jäsenmaat ajautuivat eksistentiaalisen kysymyksen äärelle: mihin organisaatiota tarvitaan, kun Neuvostoliittoa ei enää ole? Venäjä vaikutti olevan halukas yhteistyöhön niin Euroopan kuin Yhdysvaltojenkin kanssa. Puhuttiin jopa siitä mahdollisuudesta, että Venäjä hakisi Naton jäsenyyttä lähitulevaisuudessa.

Vladimir Putinin uhmakas puhe Münchenin turvallisuuskonferenssissa 2007 viitoitti kuitenkin paluuta vanhanaikaiseen suurvaltapolitiikkaan. Vuotta myöhemmin alkoi Georgian sota, seitsemän vuotta myöhemmin Venäjä valloitti Krimin niemimaan ja aloitti sodan Itä-Ukrainassa. Monet länsimaat näkivät Venäjän edelleen ennemmin kilpailijana kuin vihollisena.

Venäjän helmikuussa 2022 käynnistämä hyökkäys Ukrainaan herätti kuitenkin lopullisesti EU:n ja Naton Euroopan uuteen – tai vanhaan, miten se halutaankaan nähdä – turvallisuuskuvaan.

Edelleen raivoava sota on osoittanut, että niin Natolla kuin EU:llakin on Euroopan turvallisuusarkkitehtuurin rakentamisessa ja ylläpitämisessä selkeät, itsenäiset ja toisiaan tukevat roolit. Molemmat ovat sodan kuluessa hyödyntäneet osaamistaan perinteisillä vahvuusalueillaan – Nato kovan turvallisuuden parissa ja EU hybridi- ja talouspuolella.

Siinä missä EU on poliittinen ja taloudellinen liitto, on Nato luotu puolustusorganisaatioksi. Naton tehtävä on luoda sotilaallinen pelote sekä rakentaa ja ylläpitää puolustuskapasiteettia Venäjän uhkaa vastaan. Naton vahvuus perustuu ennen kaikkea kovaan turvallisuuteen, joka loppujen lopuksi nojaa aina ydinpelotteeseen.

Ennen sodan alkua Euroopan unioni on ulko- ja turvallisuuspolitiikassaan profiloitunut kriisinhallintaan keskittyneeksi toimijaksi. Viime vuosina EU on pakon edessä laajentanut toimialuettaan hybridi-, kyber- ja terrorismiosaamisen puolelle. EU:lla on Natoon verrattuna huomattavasti enemmän lainsäädännöllistä ja taloudellista voimaa, jota on voitu hyödyntää esimerkiksi asettamalla pakotteita Venäjälle ja tukemalla Ukrainaa rahallisesti tai tekemällä yhteishankintoja jäsenmaiden välillä.

Euroopan unionin keskeinen etu on sen perusosaaminen: EU katsoo asioita niin turvallisuuden, lain kuin talouden näkökulmasta. Erityisesti kyber- ja hybriditurvallisuuden parissa toimiessa EU:n osaaminen nousee arvoon arvaamattomaan, sillä Nato tarkastelee näitä osa-alueita puolustuksen näkökulmasta. Tekemällä omaa perustyötään Euroopan unioni voi vahvistaa entisestään paitsi yksittäisten jäsenmaiden, myös koko unionin kyvykkyyksiä.

Monet näistä EU:n perustoimista tukevat Natoa omassa tehtävässään. Tästä kärkeksimerkki on sotilaallinen liikkuvuus, joka auttaa Natoa liikuttelemaan joukkojaan Euroopassa. Niin Nato kuin Yhdysvallat ovat tukeneet sotilaallisen liikkumisen edistämistä EU:ssa ja vuonna 2021 Yhdysvallat liittyi EU:n ulkopuolisena kolmantena maana sotilaallista liikkuvuutta edistävään Pysyvän rakenteellisen yhteistyön (PRY) rakenteeseen. Natoa hyödyttää myös Euroopan puolustusrahasto ja sen suomat hankintamahdollisuudet.

Euroopan unionin ja Naton intressit ovat pitkälti yhteneväiset. Laajamittainen yhteistyö voimistaa kumpaakin organisaatiota ja auttaa läntistä talous- ja kauppayhteisöä vastaamaan muun muassa Venäjän aiheuttamaan uhkaan.

Yhteistyön sisäiset jännitteet

Yksikään organisaatio ei kuitenkaan ole kriisitön.

Selkein esimerkki organisaatioiden sisäisistä jännitteistä on Kreikan ja Turkin väliset suhteet pitkään jatkuneine aluekiistoihin. Keskeinen ongelmakohta on EU-jäsen Kypros, jonka pohjoinen osa on Turkin hallinnassa. Turkki on tunnustanut Pohjois-Kyproksen, kun taas Kreikka ja kansainvälinen yhteisö näkevät alueen miehitetynä. Kreikan ja Turkin muut kiistat esimerkiksi saarien omistajuudesta, merirajoista ja Välimeren energiaressursseista ovat toisinaan johtaneet muun muassa ilmatilaloukkauksiin.

Kreikan ja Turkin erimielisyydet ovat tunnustettu uhka Naton sisäiselle koheesiolle ja pakottaneet huomioimaan mahdollisuuden konfliktiin kahden Nato-maan välillä, toisen maan ollessa myös EU:n jäsen. Tässäkin tapauksessa on muistettava, että Nato on tarjonut diplomaattisen kehyksen kahden erimielisen maan keskusteluille. Joulukuussa 2023 solmittu viidentoista kohdan liennytys- ja yhteistyösopimus Kreikan ja Turkin välillä on toivottavasti käänne parempaan.

Samaan aikaan Turkki on ollut haaste myös muille Nato-jäsenille. Tuoreessa muistissa on, kuinka Turkki viivästytti yhdessä Unkarin kanssa niin Suomen kuin Ruotsinkin jäsenyysprosesseja. Päänvaivaa ovat lisäksi aiheuttaneet Turkin ja Venäjän suhteet. Turkki päätti Yhdysvalloista ja Natosta huolimatta ostaa Venäjältä S-400-ohjusjärjestelmän.

Turkin suhteet ovat olleet kireät myös Ranskan kanssa. Libyan toisessa sisällissodassa maat tukivat vastakkaisia osapuolia. Syyrian sisällissodassa Yhdysvallat ja Ranska ovat puolestaan tukeneet kurdeja samaan aikaan, kun Turkki on taistellut kurdijoukkoja vastaan. Turkki on niin ikään käyttänyt suuria pakolaisjoukkoja vipuvartenaan neuvottellessaan myönnytyksiä EU:lta.

Nato-maiden sisäiset kiistat osoittavat maiden erilaiset turvallisuus-prioriteetit esimerkiksi Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa. Haasteita ovat aiheuttaneet paitsi monet alueelliset konfliktit ja terrorisminvas-taiset operaatiot, myös jäsenmaiden keskinäiset suhteet: jotkin maat toimivat näkyvästi, toiset kulisseyssä, jotkin sovittelun ja toiset nokitel-len. Vaikka kulttuuri- ja toimintaeroja ei pidä säikähtää eikä liioitella, samaan aikaan ne verottavat Naton yhtenäisyyttä, tahrivat sen imagoa ja aiheuttavat haasteita konsensukseen perustuvalla päätöksenteolla.

Yhtenäisen päätöksenteon haasteet näkyvät myös EU:ssa. Selkein haaste on EU:n yhteistä arvopohjaa näkyvästi haastava Unkari, jonka välit Venäjään ovat Viktor Orbánin pitkään jatkuneella pääministeri-kaudella käyneet yhä lämpimämmiksi. Niin ikään eri EU-maat vuoroin kulloisenkin vaalituloksensa mukaan haastavat yhteiseurooppalaista politiikantekoa estoilla – Puola ja Tšekki viime vuosina, Slovakia ja Italia tänä päivänä. Meidän onkin syytä hyväksyä demokratiaan olemuksellisesti kuuluvat aaltoliikkeet EU-maiden kansallisessa poliitiikanteossa ja pyrittävä silti kohti yhteisesti allekirjoitettavaa, yhteisen tähtäimen politiikkaa.

Aivan oma lukunsa on Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välinen suhde. Vaikka EU ja Yhdysvallat allekirjoittavat pitkälti saman arvo-pohjan ja saman suhtautumisen sääntöpohjaiseen vapaakauppaan, eivät suhteet EU:n ja Yhdysvaltojen välillä ole aina mutkattomia. Haas-teita ovat vuosien aikana aiheuttaneet muun muassa kauppasuhteet, ilmastopolitiikka sekä teknologiapolitiikka.

Viime vuosina EU-maille on tuottanut ylimääräistä huolta Yhdys-valtojen kasvava prioriteettimuutos Aasian suuntaan. Eurooppalai-nen puolustus on historiallisesti nojannut vahvasti amerikkalaiseen sotilasvoimaan. Venäjän hyökkäyssota hidasti Yhdysvaltojen siirty-mää Aasiaan ja karrikoiden ilmaistuna antoi jopa Euroopalle lisääi-kaa nostaa itseään niskasta. Tämä lisääika ei kuitenkaan kestä loput-tomiin. Lopulta Yhdysvallat tulee siirtämään huomionsa Euroopan rintamalta ensisijaisesti Kiinan uhkaan.

Konkreettisena, mutta huolestuttavana esimerkkinä tilanteesta on Kiinan antikorruptio-ohjelmien keskittyminen ase- ja sotateollisuuteen. Antikorruptio-ohjelman tehtävänä on nostaa tehokkuutta aseteollisuuden tuotannossa, mikä voi jopa indikoida mahdollista hyökkäystä Taiwaniin. Koska Euroopan unioni on ajautunut suurvaltapoliitikassa kakkosketjuun, sen on välttämätöntä kasvattaa strategista autonomiaansa ja puolustuskyvykkyyksiään, jotta se pystyy tulevaisuudessa vastaamaan uhkiin itsenäisemmin riippumatta siitä, missä Yhdysvallat toimii ja kuka Valkoisessa talossa istuu.

Rajaturvallisuus: Yhteisten intressien kynnyksellä

Kaikkien haasteidenkin keskellä on huojentavaa, että EU ja Nato suhtautuvat eriäväisyyksiinsä kypsästi ja ymmärtävät yhteistyön hyödyt. Konkreettinen esimerkki tällaisesta yhteistyöstä on rajaturvallisuus. Molemmille on hyödyksi, että yhteiset rajamme pitävät ja osaamme ennaltaehkäistä niin pakolaisaseen käyttöä, salakuljetusta kuin hybridiuhkiakin.

EU:n ja Naton yhteistyö rajaturvallisuuden parissa koostuu pääasiassa tiedonjakamisesta, yhteisistä harjoituksista sekä yhteisten toimien koordinoimisesta. Tiedustelutieto koskien esimerkiksi terrorismia tai järjestäytynyttä rikollisuutta kulkee molempiin suuntiin. Tämän ansiosta kumpikin taho saa kattavan käsityksen vallitsevasta turvallisuustilanteesta rajoilla.

EU-Nato-yhteistyötä rajaturvallisuuden parantamiseksi käydään koko ajan. Yhteisillä harjoituksilla kehitetään jäsenvaltioiden yhteensopivuuksia. Jäsenvaltion rajaturvallisuuden ollessa uhattuna voivat EU ja Nato koordinoida toimiaan tarjotakseen nopean ja tehokkaan vastauksen – kuten viime syksynä Suomen itäraajalla. Tämä vastaus voi sisältää yhteisten operaatioiden lähet-

tämistä, resurssien jakamista ja vastavuoroisen avun tarjoamista jäsenvaltioille.

Rajaturvallisuusyhteistyö on EU:n ja Naton välistä yhteistyötä parhaimmillaan ja konkreettisimmillaan. Kumpikin taho työskentelee omilla vahvuuksillaan ja parhailla resursseillaan vakauden edistämiseksi, alueellisen koskemattomuuden turvaamiseksi ja yhteisten turvallisuushaasteiden käsittelemiseksi. Harva asia kansainvälisessä politiikassa on niin selkeä esimerkki win-win-tilanteesta kuin tämä.

Avaruusyhteistyö: Ei pelkkää science fictionia

Niin EU:n kuin Natonkin uusimmissa strategioissa on tunnustettu avaruusyhteistyön ulottuvuus.

Viimeaikaiset uutiset Kiinan ja Venäjän avaruushankkeista ovat osoittaneet, että avaruuspuolustus ei ole kaukaista tulevaisuutta eikä science fictionia – se tapahtuu täällä ja nyt. Kiina ja Venäjä puhuvat avoimesti ydinvoimalan rakentamisesta kuuhun. On jopa väläytelty mahdollisuutta, että Venäjä veisi ydinaseita avaruuteen ja kehittelisi omaa asettaan satelliittien tuhoamiseksi.

Tässä mainitut toimet ovat tietenkin vastoin 1967 allekirjoitettua ulkoavaruuden sopimusta, joka kieltää joukkotuhoaseiden asettamisen kiertoradalle tai taivaankappaleelle sekä taivaankappaleiden käytön sotilastarkoituksissa. Venäjä on kuitenkin toimillaan Ukrainassa osoittanut, ettei se välitä kansainvälisistä sopimuksista. Ulkoavaruuden sopimuksessa ei myöskään puhuta mitään satelliittien vastaisista teknologiasta tai kuinka taivaankappaleiden välistä tilaa tulisi käyttää.

Alueen haastavuutta lisää viestintä- ja sotilassatelliittien sijainti matalalla maan kiertoradalla. Mikäli jokin valtio saisi tämän alueen

hallintaansa, sillä olisi merkittävä sotilaallinen etu ja se pystyisi käytännössä toimimaan ulkoavaruuden portinvartijana. Puhumattakaan yksittäisten ultrarikkaiden tai suuryritysten mahdollisuudesta kontrolloida aluetta.

Nämä esimerkit osoittavat, että ei tarvita Maailmojen sotaa näkemään, että uhka avaruudesta on konkreettinen. EU ja Nato ovat heränneet tähän uhkaan ja sitoutuneet lujittamaan yhteistyötään avaruusasioissa. Euroopassa ja Yhdysvalloissa on ymmärretty, että avaruushkiin vastaamiseen tarvitaan myös yksityistä sektoria ja kaupallisuutta. Yhdysvaltojen puolustusministeriön strategiassa kaupallinen avaruusteknologia tullaan integroimaan kansalliseen turvallisuusarkkitehtuuriin. Nato rakentaa omaa avaruusprojektiään samalla tavalla yhteistyössä kaupallisten toimijoiden kanssa.

Euroopan unionin tavoite on edesauttaa pysyvän avaruusalan ekosysteemin syntyä sekä turvata EU:n strateginen autonomia myös avaruusasioissa. EU jäsenmaiden ei voi olla riippuvainen muiden maiden teknologioista tai raaka-aineista. Kiihtyvän suurvaltakilpailun aikakautena ei ole takeita siitä, että Venäjä ja Kiina toimisivat avaruudessa yhtään sen ystävällisemmin kuin maan pinnalla. EU:n uuden avaruusstrategian tavoitteena on, että jäsenmailla on keinot suojella avaruustoimijoita sekä esimerkiksi siellä liikkuvaa dataa vihamielisiltä toimilta.

Mielenkiintoinen lähitulevaisuuden kysymys on avaruusasioiden nousu poliittiseen keskusteluun. Pitäytyvätkö poliitikot lähempänä äänestäjien arkea olevissa asioissa? Aiheen nopea haltuunotto on tärkeää, jotta me joudu kaivamaan lankapuhelimia takaisin varastosta.

Nato ja EU yhdessä – Nyrkkeilijä ilman nyrkkejä vai geopolitiikan Bruce Lee?

Naton ja Euroopan unionin suurin haaste ilmenee tänä päivänä ennen kaikkea konfliktissa Venäjää vastaan.

Nato ja EU ovat kaksi maailman vahvinta organisaatiota; ylivoimainen taloudellinen kyvykkyys yhdistettynä ylivoimaiseen sotilaalliseen kyvykkyYTEEN. Iskunkestävyys on huipussaan, kokemuspohja erinomainen ja kyky torjua ja väistää iskuja maailmanluokkaa.

Valitettavan vaikeaksi tilanteen tekee se, että tämä huippunyrkkeilijä ei osaa lyödä kunnolla takaisin. Jokainen menetetty mahdollisuus iskeä, nostaa vastustajan halua iskeä yhä kovempaa. Tätä hetkeä inhimillisesti ja taloudellisesti edullisempaa aikaa Venäjän – ja sitä myötä myös muiden haastajien – pysäyttämiseksi ei näköpiirissä ole.

Kamppailulajien mestari ja kulttuuri-ikoni Bruce Lee kutsui omaa kamppailumetodiaan *jeet kune do*'ksi, ”pysäyttävän nyrkin tieksi”. Sen tarkoituksena oli kanavoida vastustajan iskut häntä itseään vastaan harkitusti ja oikeaan paikkaan.

Euroopan unionin ja Naton yhteistyössä on ainekset kansainvälisen politiikan *jeet kune do*'ksi. Epäsymmetrinen vastaus, jossa EU iskee ja Nato suojaa, olisi tässä maailmanajassa paras osoitus toimivasta yhteistyöstä ja samalla toimi, joka onnistuessaan alleviivaisi kummankin organisaation roolia geopolitiisella shakkilaudalla.

Venäjän uhkaan tulee suhtautua kunnioituksella ja varovaisuudella, mutta emme saa myöskään pelätä omaa voimaamme. Euroopan unionilla ja Natolla on nykyisten vahvuusalueidemme puitteissa ja yhteistyötä tekemällä mahdollisuus olla kansainvälisen politiikan Bruce Lee, jonka nähdessään vastustaja kuin vastustaja harkitsee kahdesti ennen kuin käy kimppuun.

Lopuksi: Yhteinen turvallisuus, yhteiset uhat

Niin EU:lla kuin Natolla on omat sisäiset haasteensa. Näiden järjestöjen ulkoiset uhkakuvat ovat kuitenkin pitkälti jaettuja. Niihin lukeutuvat Venäjä ja Kiina kuin myös rajaturvallisuus ja avaruus.

Yhteiset uhat yhdistävät. Niinpä molempien organisaatioiden intresseissä on jatkaa yhteistyötä esimerkiksi tiedonvaihdossa ja harjoittelutoiminnassa. Tosiasia kuitenkin on, että sisäiset haasteet heijastuvat ulkoiseen turvallisuuteen ja toisinpäin. Yhteinen kyky vastata ulkoisiin uhiin niin ollen paikkaa myös sisäisiä jakolinjoja.

On myös syytä muistaa, että vaikka Nato tekee puolustusyhteistyötä, ei sillä ole omaa ulkopolitiikkaa toisin kuin EU:lla. Vaikka EU onkin ottanut suurempaa roolia turvallisuus- ja puolustussektorilla, on Naton asema horjumaton sen jäsenmaidensa – ja pitkälti myös EU:n – puolustuksen perustana.

Yhä jatkuvaan sotatilanteeseen ja sen laajenemisen uhkaan onkin varaa löytää tiukempi ja yhtenäisempi asenne. Pehmeidenosoitukset lisäävät huonojen päätösten riskiä Moskovassa. Tätä tahdomme ennaltaehkäistä.

Euroopan unionin toimien tavoitteena on vahvistaa Euroopan yhteistä puolustuskapasiteettia. Tähän tähtää niin ikään EU:n ja Naton välinen yhteistyö. Lopulta EU ja Nato sopivat yhteen kuin sipulikeitto ja crème fraîche, mansikkahillo ja belgialainen vohveli tai kuuma kahvi ja irlantilainen viski – yksinkin hyvä, mutta yhdessä ylittämätön.

Nato arktisella alueella

Kristian Suominen

Arktisen alueen geopoliittinen merkitys

Arktis, eli pohjoisen napapiirin pohjoispuolelle asettuva alue rajoittuu kahdeksan valtion, USA:n, Kanadan, Tanskan (Grönlanti), Islannin, Norjan, Ruotsin, Suomen ja Venäjän alueille.

Kylmän sodan aikana alueen geostrateginen merkitys korostui ja alue oli suurvaltojen konfliktin keskipisteessä. Neuvostoliiton ja USA:n välillä pommikoneiden ja ohjusten lyhin reitti kulki arktisen alueen kautta. Naton fokuksena alueella oli Neuvostoliiton aktiiviteettien, erityisesti ydinsukellusveneiden tarkkaileminen. Arktista

pidettiin potentiaalisena näyttämönä Naton ja Varsovan liiton konfliktille. Kylmän sodan ja Varsovan liiton lopun jälkeen Arktista on pidetty pitkään matalan jännitteen “High North, Low Tension”-alueena. Tilannekuva on kuitenkin ollut muutoksessa viimeisen vuosikymmenen aikana.

Arktisen laajemman geopoliittisen aseman muutoksen taustalla on merkittäväällä tavalla ilmastonmuutos. Aiemmin arvioitiin, että Arktisen ilmasto lämpenee kaksi kertaa nopeammin maapallon keskiarvoon nähden. Uusimman tutkimuksen mukaan Arktis lämpenee nelinkertaista vauhtia. Akuuttina muutoksena arktisen alueen merkityksessä on Venäjän aloittama hyökkäyssota Ukrainassa ja sen myötä mahdollinen tai jopa todennäköinen paluu kylmän sodan asetelmiin.

Ilmastonmuutoksen vaikutukset alueelle

Ilmastonmuutoksen seurauksena Arktisen jääpeite häviää, millä on suuria geopoliittisia seurauksia. Jäämeren sulaminen mahdollistaa entistä lyhyemmät merireitit Aasian, Euroopan ja Pohjois-Amerikan välillä yhdistäen lähes 75 % maapallon väestöstä. Tutkijat arvioivat, että koillisväylä olisi vapaa kesäjäästä vuosiin 2040–2045 mennessä, mikä mahdollistaisi väylän laajemman käytön meriliikenteelle.

Kun kaikesta tavaraliikenteestä 90 % kulkee tänä päivänä meritse ja kuljetusten määrän ennustetaan kaksinkertaistuvan seuraavan 15 vuoden aikana, on arktisten alueiden merikuljetus potentiaali merkittävä seuraavien 20–30 vuoden aikana.

Arktisilla alueilla on arvioitu olevan 30 % maapallon hyödyntämättömistä maakaasuvaroista ja 13 % öljyvaroista sekä arktisen Venäjän alueella arviolta 1,5–2 biljoonan dollarin arvosta harvinais-

sia maametalleja, kuten nikkeliä, kuparia, kultaa, uraania, volframia ja timantteja. Jääpeitteen poistuminen mahdollistaa käytännössä näiden mineraalien tehokkaamman hyödyntämisen. Tämän lisäksi alueella on myös suuret hyödyntämättömät kalavarannot.

Yhteistyö Arktiksella pysähdyksissä

Arktisen alueen yhteistyötoimielimistä merkittävin on ollut vuonna 1996 perustettu Arktinen neuvosto. Neuvoston perustamisen tarkoituksena oli parantaa yhteistyötä ja koordinointia arktisen alueen valtioiden välillä. Kaikki Arktisen alueen kahdeksan valtiota ovat sen jäseniä. Arktinen neuvosto on keskittynyt lähinnä “pehmeän turvallisuuden”, kuten ympäristönsuojelun ja alkuperäiskansojen oikeuksien parissa tehtävään yhteistyöhön.

Arktisella neuvostolla ei ole varsinaista turvallisuuspoliittista funktiota. Venäjän aloitettua hyökkäyssodan Ukrainassa, Arktisen neuvoston muut jäsenmaat kieltäytyivät yhteistyöstä Venäjän kanssa, joka sodan alkaessa oli neuvoston puheenjohtaja. Arktisen neuvoston toiminta on ollut sodan alkamisen jälkeen pysähdyksissä ja tällä hetkellä rajoittunutta, koska Venäjä ei osallistu neuvoston toimintaan. Neuvoston tulevaisuus on kyseenalainen ilman suurinta ja merkittävintä jäsentä. Neuvosto pyrkii kuitenkin jatkamaan toimintaansa työryhmissään ilman Venäjän mukana oloa.

Arktisen alueen hallinnan kilpailu

Edellä kuvattu Arktisen alueen strategisen merkityksen kasvu on saanut alueen valtiot pyrkimään panostamaan alueen hallintaan. Venäjä on alueen suurin valtio ja se on rakentanut omalle alueelleen uutta infrastruktuuria luonnonvarojen hyödyntämiseen ja avannut sitä tukemaan lukuisia vanhoja tai uusia sotilastukikohtia.

Vuonna 2007 Venäjän sukellusrobotti asensi Jäämeren pohjaan seremoniaalisesti Venäjän lipun demonstroimaan maan valta-asemaa arktisella alueella. Lipun asentamisessa oli kyse Venäjän näkemyksestä ja vaatimuksesta, että Lomonosovin harjanne kuuluu Venäjän mannerjalustaan ja täten sen kattava alue kuuluu Venäjän hallintaan. Tammikuussa 2023 YK myönsi harjanteen kuuluvan Venäjälle, mutta Tanska ja Kanada ovat siitä huolimatta myös vaatineet aluetta itselleen.

Aluekiista on tällä hetkellä edelleen käynnissä. Valtioiden alue-rajaja merellä säätelee UNCLOS- lainsäädäntö. USA ei ole ratifioinut sopimusta, mutta on harkinnut sen ratifioimista. Venäjä on ratifioinut sopimuksen, mutta on harkinnut siitä irtautumista.

Arktisen alueen valtiot ovat Venäjää lukuun ottamatta Naton jäseniä. Natolla on tukikohtia alueella muun muassa Alaskassa ja Norjassa. Pohjoisin Naton tukikohta on Thulessa Grönlannissa. On arvioitu, että Venäjällä on kolmannes enemmän sotilastukikohtia Arktiksella kuin Natolla. Edelleen on arvioitu, että lännellä kestäisi kymmenen vuotta päästä Venäjän kanssa samalle tasolle Arktiksen sotilaallisessa läsnäolossa.

Toisaalta esimerkiksi Huippuvuorilla on merkittävän strategisen sijainnin lisäksi Norjan hallinnassa oleva maailman suurin satelliittimaa-asema, jolla pystytään monitoroimaan laajaa aluetta. Vuonna 2022, 1,5 kuukautta ennen Ukrainan sodan alkua, Huippuvuorten ja manner-Norjan välinen tietoliikennekaapeli

katkesi. Tilanteessa epäiltiin erityisesti Venäjän sabotaasia, mutta näyttöä siitä ei saatu.

Venäjä on johdossa arktisen alueen hallinnassa ja se on myös suorittanut sotaharjoituksia aktiivisesti alueella. Toisaalta esimerkiksi maajoukkojen osalta on arvioitu, että Ukrainan sodan alussa Venäjä on siirtänyt jopa 75 % arktisen alueen joukoista Ukrainan sota-alueelle. Kuitenkin esimerkiksi strategisesti merkittävin Kuolan niemimaalla sijaitseva ja keskeisen ydinpelotteen luova Venäjän pohjoinen laivasto on edelleen täydessä valmiudessa. Venäjä on myöntänyt ydinenergiayhtiölleen Rosatomille byrokraattiset valtuudet kontrolloida koillisväylän meriliikennettä ja on rajoittanut sotilasalusten liikkumista väylällä. Venäjä muun muassa edellyttää ulkomaisilta aluksilta 45 vuorokauden ennakkoilmoitusta väylän käyttämiseen.

Arktinen alue voidaan siis nähdä Venäjän ja Naton hallinnan tavoittelun kilpailukenttänä. Tämän lisäksi Kiina on potentiaalinen ja todennäköinen vahva toimija alueella jatkossa. Kiina ilmoitti vuonna 2018 olevansa “lähiarktinen” valtio. Tämä siitä huolimatta, että Kiinan valtion raja on 1500 km:n päässä pohjoisesta napapiiristä. Kiinan intressit arktista aluetta kohtaan lienevät samat kuin muillakin osapuolilla eli raaka-aineiden, mineraalien, öljyn ja maakaasun tarpeessa. Kiina hyöttyy myös koillisväylän avautumisesta meriliikenteelle. Kiinan ja Venäjän kasvava yhteistyö näkyy myös arktisella alueella. Ainakaan toistaiseksi ei ole nähtävissä eturistiriitoja maiden välillä.

Maailmanpoliittinen tilanne kiristää myös Arktiksella

Ilmaston voimakas lämpeneminen on siis taustatekijä, joka tulee muuttamaan arktisen alueen geopoliittista statusta pitkällä aikavälillä. Akuuttina muutostekijänä on Venäjän aloittama brutaali hyökkäyssota Ukrainassa.

Arktinen neuvosto on maaliskuusta 2022 alkaen keskeyttänyt yhteistyön Venäjän kanssa. Neuvosto on pyrkinyt jatkamaan työtään seitsemän valtion kesken, puheissa on mainittu Arktinen neuvosto 2.0. Työryhmien toimintaa on saatu palautettua, mutta Venäjän poissaolo on perustavanlaatuinen ongelma neuvoston työn jatkamiselle. Venäjä ei ainakaan toistaiseksi ole tiedottanut irtautuvansa neuvostosta.

Ukrainan sodan vaikutukset heijastuvat myös arktiselle alueelle. Seurauksena voi olla kylmän sodan kaltainen jännitteiden kasvu Naton ja Venäjän välillä. Myös muut akuutit konfliktit, kuten Gazan sota, vaikuttavat suurvaltojen väleihin, niiden ollessa konflikteissa vähintään taustalla osallisina. Myös Etelä-Kiinan meren aluekiistat ja mahdollinen konflikti Kiinan ja Taiwanin välillä vaikuttaa kokonaiskuvaan ja suurvaltojen toimiin.

Maailmassa on havaittavissa kasvavaa perinteisen turvallisuusdilemman kaltaista toimintaa, jossa lukuisat valtiot kasvattavat sotilasbudjettejaan. Esimerkiksi Saksa, jolla kynnys sotilaallisten kyvykkyyksien ylläpitämiseen ja kehittämiseen on ollut historiallisistakin syistä korkea, lisää nyt puolustusmenojaan muun muassa 100 miljardin euron asehankintarahastolla. Liittokansleri Scholz kuvasi kolme päivää Ukrainan sodan alkamisen jälkeen tilannetta sanalla “Zeitenwende” eli historian käännekohtana.

Arktisen alueen lähitulevaisuuden voi nähdä kahtena eri tapahtumien kulkuna. Ensimmäisessä skenaariossa, jos rauha saadaan Ukrainaan ja tilanne sen osalta stabiloituu, voivat jännitteet

laskea myös Arktiksella. Venäjä voisi ehkä palata Arktisen neuvoston yhteistyötoimintaan, jossa voitaisiin edelleen jatkaa työtä pehmeän turvallisuuden saralla. Tämä on idealistinen arvio tapahtumien mahdollisesta tulevaisuudesta. Toinen mahdollinen tapahtumien kulku on se, että Arktiksesta tulee jälleen konfrontaation alue. Eri puolilla maailmaa käytävät sodat ja konfliktit heijastuvat arktiselle alueelle ja spiraalimallin mukainen asevarustelu ja jännitteet kasvavat. Jälkimmäinen arvio tapahtumien kulusta on ensimmäistä realistisempi.

Yleisellä tasolla on pitkään vaikuttanut siltä, että kansainvälisissä suhteissa on vallalla poliittinen realismi. Tässä koulukunnassa maailmanpolitiikka nähdään jatkuvana kilpailuna itsekkäiden valtioiden välillä, jotka kilpailevat vallasta ja asemasta globaalissa järjestelmässä, jossa ei ole keskitettyä auktoriteettia. Realismi keskittyy valtioihin rationaalisina ensisijaisina toimijoina, jotka navigoivat valtapolitiikan, kansallisen edun sekä turvallisuuden ja itsesuojelun tavoittelun muokkaamassa järjestelmässä. Sota nähdään maailmanpolitiikan olosuhteisiin kuuluvana väistämättömyytenä. Realismi korostaa turvallisuuskäsitteen monimutkaista dynamiikkaa, jossa turvallisuussyistä tehdyt toimet voivat tahattomasti johtaa jännitteisiin valtioiden välillä.

Venäjä testaa reaktioita myös Arktiksella

Arktisen alueen geopolitiittinen tilanteen muutos riippuu siitä, mikä on suurvaltojen keskinäisen riippuvuussuhteen kehitys. Venäjän tavoitteet Arktiksen suhteen ovat selvät, se pyrkii dominoimaan ja kontrolloimaan aluetta omien tarpeidensa näkökulmasta. Tämä on ymmärrettävää, koska sillä on 24 000 kilometrin verran arktista rannikkoa. Venäjä on osoittanut Ukrainan hyökkäyssodan osalta, että se ei kunnioita kansainvälisiä sopimuksia. Pienemmässä mittakaavassa tämä piittaamattomuus on näkynyt myös Arktiksella hybriditoimintana. Kuvaavaa Venäjän asenteille tai yleensä toiminnalle on, että se järjesti pienimuotoisen sotilasparaatin Norjan Huippuvuorilla vuoden 2023 toukokuussa. Paraatin tarkoituksena oli ilmeisesti luoda propagandaa Venäjän asemasta Arktisella alueella.

Venäjän odotetaan jatkavan hybridioperaatioita arktisella alueella. Venäjä voi näillä toimilla testata Naton jäsenmaiden kyvykkyyksiä ja valmiutta monitoroida hybridiuhkia ja reagoida niihin. On arvioitu, että todennäköistä ei kuitenkaan ole, että Venäjä kokeilisi arktisellakaan alueella Naton 5. artiklan toimivuutta suorilla sota-toimiksi luokiteltavilla operaatioilla.

Nato on aktiivinen Arktiksella

Tätä kirjoittaessa on työn alla ja valmistumassa Pentagonin toimesta USA:n Arktisen strategian päivitys. Vuoden 2022 strategiapaperin päivitetty versio on odotettavissa julkistettavan kevään 2024 aikana. USA:n strateginen suuntautuminen näkyy myös Nato-liittolaisten tilanteessa.

Nato järjestää parhaillaan sotaharjoituksia pohjoisella eurooppalaisella Arktiksella. Harjoitukset ovat osa Steadfast Defender-harjoitusten sarjaa, joka on suurin Naton sotaharjoitus sitten kylmän sodan päättymisen. Nordic Response oli osa Steadfast Defender 2024-harjoitusta ja se laajennettiin aiemmista vastaavista koskemaan Pohjois-Norjan ohella myös Ruotsin ja Suomen pohjoisosia. Harjoitukseen osallistui yli 20 000 sotilasta 13 maasta. Suomi osallistui yli 4 000 sotilaalla ja Ruotsi noin 4 500 sotilaalla. Tämä oli Suomen ensimmäinen sotaharjoitus yhdessä muiden Natomaiden kanssa.

Naton toiminnan painopisteistä Arktis tulee jatkossakin olevan merkittävässä asemassa. The Center for Strategic and International Studies (CSIS) on vajaan neljän vuoden ajan päivittänyt Arctic Military Activity Tracker-sivustoa. Se kerää avoimista lähteistä dataa koskien sotilaallisia aktiviteetteja arktisella alueella. Kartalle havainnollistetun datan mukaan aktiviteetteja on ollut muun muassa Venäjän toimesta Beringin salmen alueella.

Valtaosa Venäjän ja myös Naton aktiviteeteista sijoittuu kuitenkin pohjoismaiden (Norja-Ruotsi-Suomi) alueelle ja Norjan sekä Barentsin merille. Venäjän strategisista ydinsukellusveneistä valtaosa on sijoitettu luoteisvenäjän Kuolan niemimaalle Severomorskin tukikohtaan. Venäjän sota-alusten reitti Atlantille kulkee Huippuvuorten ja Norjan, sekä GIUK-linjan (Grönlanti-Islanti-UK) lävitse. USA ja Nato pyrkivät monitoroimaan ja kontrolloimaan tätä sotilasalusten liikehdintää.

Suomen Nato-strategiassa tulisi huomioida Arktis: Naton drooni-osaamiskeskus Suomeen?

Viimeisimpinä alueen tapahtumina Norja on avaamassa Andøyaan pitkän kantaman droonien tukikohdan. Pari viikkoa tämän uutisoinnin jälkeen uutistoimisto Izvestija tiedotti, että Venäjä tulee rakentamaan useita pitkän kantaman droonien tukikohtia arktiselle rannikolleen.

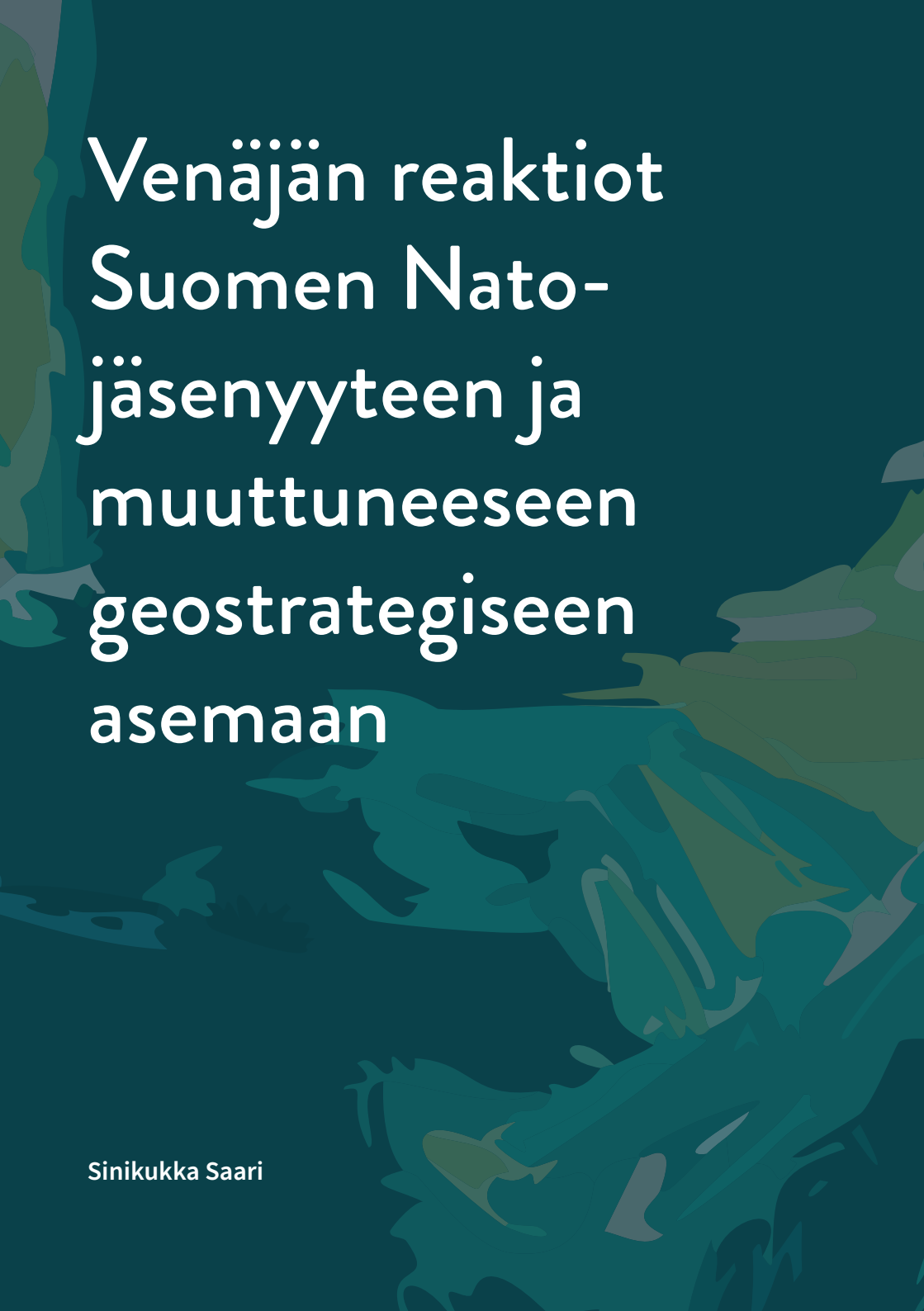
Suomella on tekeillä kahdenvälinen DCA-puolustussopimus USA:n kanssa. Vastaava sopimus on jo Ruotsilla ja Norjalla. DCA-sopimus vaatii vielä eduskunnan hyväksynnän. Tätä kirjoittaessa asia on siirtynyt hallituksen esityksestä eduskunnan käsittelyyn. DCA-sopimus sisältää artikloja ja määräyksiä, jotka ovat ristiriidassa perustuslain näitä kysymyksiä koskevien säännösten kannalta. Siksi sopimuksen hyväksyminen edellyttää kahden kolmasosan enemmistöllä tehtävää päätöstä eduskunnassa.

Sopimus säätelee Yhdysvaltojen pääsyä useisiin sotilaallisiin laitoksiin ja alueille eri puolilla Suomea ja niiden käyttöä. Tämä mukaan lukien puolustustarvikkeiden, ja -materiaalien ennakosijoittaminen sekä yhdysvaltalaisten lentokoneiden, alusten ja ajoneuvojen maahantulo ja vapaa liikkuminen.

Pohjois-Lapin alue on DCA-sopimuksessa korostettu keskeinen painopistealue. Sopimukseen sisältyvistä 15 tukikohdasta sekä koulutus- ja varastoalueesta viisi sijaitsee Lapissa. Pohjoisin mainittu kohde on Rajavartiolaitoksen vartioasema Ivalossa, noin 50 kilometrin päässä Venäjän rajalta ja samoilla leveysasteilla Venäjän pohjoisen laivaston tukikohdan Severomorskin kanssa.

Suomi voisi hyötyä kehittyvästä yhteistoiminnasta esimerkiksi tarjoutumalla rakentamaan jäänmurtajia USA:n laivastolle. Toinen mahdollisuus on julkisuudessa esitetty pyrkimys saada Naton

drooni-osaamiskeskus Suomeen. Esimerkiksi Virolla on Tallinnassa Naton kyberpuolustuksen osaamiskeskus. Suomeen on esitetty ja todennäköisesti tulossa myös Naton maavoimien alaesikunta, jota on kaavailtu Mikkeliin. Naton läsnäolo Pohjolassa näyttää olevan vahvassa kasvussa.

Venäjän reaktiot Suomen Nato- jäsenyyteen ja muuttuneeseen geostrategiseen asemaan

Sinikukka Saari

Jo tavaksi on tullut todeta, että Suomen ja Venäjän välinen suhde on muuttunut perustavanlaatuisesti Venäjän aloitettua laajamittaisen hyökkäyssotansa Ukrainassa helmikuussa 2022. Todellisuudessa Venäjä potki kahdenvälisen suhteen kulmakivet paikoiltaan jo hieman aiemmin.

Joulukuussa 2021 Venäjä vaati useilta länsimailta takuita siitä, että läntinen sotilasliitto Nato ei hyväksyisi uusia jäseniä Venäjän naapuristosta. Hyväksyttyinä sopimusluonnokset olisivat romuttaneet suvereenien valtioiden yhdenvertaisuus- ja itsemääräämisperiaatteet. Vaikka Naton laajentumisen pysäyttäminen on yksi keskeinen Venäjän ulkopoliittikan päämäärä Euroopassa, Venäjä

tuskin odotti länsimaiden allekirjoittavan sopimuksia. Käytännössä Venäjäkin ymmärtää, että tavoite voidaan saavuttaa vain de facto: käytännössä, ilman muodollisia sopimuksia tai allekirjoituksia. Vaikka sopimusluonnoksissa oli pääasiassa kyse sodan aloittamisen muodollisesta perustelusta, vei se samalla pohjan Suomen turvallisuuspoliittisilta valinnoilta.

Venäjän johto uskoi, että tehokkain tapa saavuttaa Venäjän päämääriä palveleva eurooppalainen turvallisuuspoliittinen järjestys olisi lyhyt ja menestyksekkäs yllätyssota Ukrainassa. Sodan loputtua länsimaiden olisi käytännössä hyväksyttävä voimatoimin muutettu itäeurooppalainen todellisuus – samaan tapaan kuin ne joutuivat aiemmin taipumaan Krimin laittomaan liittämiseen osaksi Venäjää. Mikäli Venäjä olisi onnistunut valtaamaan Kiovan muuttamassa päivässä, olisi Ukraina ja muut entisen Neuvostoliiton tasavallat pidetty Naton ulkopuolella ja Venäjän asema eurooppalaisessa turvallisuusarkkitehtuurissa olisi vahvistunut pitkäaikaisesti.

Riski Suomen ja Ruotsin liittymisestä sodan seurauksena Natoon saatettiin tunnistaa Kremlissä – tai sitten ei. Kenties toivottiin hyökkäyksen pelotevaikutuksen olevan niin suuri, että Pohjoismaatkin pidättäytyisivät Nato-jäsenyyden hakemisesta. Voi myös olla, että Venäjän johto oli tunnistanut riskin Suomen ja Ruotsin liittymisestä Naton jäseneksi laajamittaisen Ukrainaan hyökkäyksen seurauksena. Tässä tapauksessa Venäjän johto tietoisesti päätti ottaa pienemmän riskin (Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyydet) suuremman päämäärän saavuttamisen toivossa (voitto Ukrainassa).

Venäjän karkeat virhearviot sen naapuristossa eivät ole yllättäviä. Venäjän autoritaarinen järjestelmä heikentää sen kykyä tunnistaa demokraattisten järjestelmien valtiojohdon vastuun kansalle. Venäjän suurvaltamanifestointi puolestaan estää sitä näkemästä, että naapurimaiden silmissä Venäjän pelottelupolitiikka vaikuttaa kiristykseltä – ja käytännössä ajaa maat hakemaan turvaa muualta entistä aktiivisemmin.

Laimeat ensireaktiot

Jo ennen Suomen Nato-prosessin alkua Venäjä oli useaan otteeseen varoitellut, että mahdollinen Nato-jäsenyys tuottaisi alueellisia jännitteitä ja epävakautta. Venäjän olisi vastattava jäsenyyteen ”sotilasteknisin” keinoin, jolloin Suomen turvallisuus heikkenisi Nato-jäsenyyden myötä. Toinen Nato-jäsenyyden prosessia edeltävä viesti oli liioitella Venäjän myötämielistä suhtautumista Suomeen ja niitä etuja, joita Suomi sai Venäjältä. Näin viestittiin Suomelle, että Venäjän yhteistyöhalukkuus naapurin kanssa ei ole itsestäänselvyys, vaan sillä oli tiettyjä poliittisia reunaehtoja.

Suomi oli varautunut myös laaja-alaiseen vihamieliseen vaikuttamiseen Venäjän puolelta – ennakkoon pelättiin erityisesti hakemusaikaa ennen virallista jäsenyyttä. Tätä uhkaa pyrittiin minimoimaan erillisillä yksipuolisilla turvavakuuksilla keskeisten kumppanimaiden kuten Yhdysvaltojen, Iso-Britannian ja Ruotsin puolelta. Venäjän suunnalta havaittiinkin esimerkiksi palvelunestohyökkäysten aktivoitumista jäsenyyden prosessin edetessä, mutta mitään varsinaisesti Suomen toimintakykyä uhkaavaa toimintaa ei koettu heti jäsenyyshakemuksen jättämisen jälkeen.

Venäjän ensireaktiot Suomen Nato-jäsenyyteen olivat hämmästyttävän laimeita siihen nähden, että Naton laajenemisen pysäyttäminen on yksi Venäjän ulkopolitiikan keskeisistä päämääristä, ja että Suomen ja Ruotsin jäsenyydet muuttivat koko pohjoisen alueen geostrategisen tasapainon.

Laimeuteen vaikutti yhtäältä Venäjän vipuvarsien heikentyminen tuntuvasti Suomessa sodan myötä ja toisaalta Venäjän akuutit sotilaalliset haasteet Ukrainan rintamalla jäsenyyden vahvistamisen aikaan. Venäjän ja Suomen taloudellinen, poliittinen ja kansalaistason yhteistyö olivat romahtaneet sodan ja EU:n

pakotteiden asettamisen jälkeen, joten yhteyksien katkeamisella uhkailu ei ollut käytännössä mahdollista.

Myös Venäjän sotilaalliset vastatoimet lykkääntyivät käytännön syistä. Ukrainan sotilaallisen vastarinnan yllättämä Venäjä oli joutunut siirtämään sotilaita ja raskasta aseistusta Suomen lähialueiden tukikohdista Ukrainan rintamalle. Yleisesti kuitenkin oletettiin, että sotilaallinen reagointi tapahtuisi jollakin aikavälillä, riippuen Venäjän asevoimien uudelleenvarustautumisen tahdista.

Venäläiset Suomi-narratiivit

Venäjän viranomaisten kommentoinnissa Suomen Nato-jäsenyyden tapahduttua on erotettavissa kolme keskeistä narratiivia: 1) Suomen Nato-jäsenyydellä ei Venäjälle juurikaan merkitystä, 2) päätöksen takana on Yhdysvallat, joka painosti Suomen liittymään Natoon, 3) Suomi ylireagoi ja luo vastuuttomilla toimillaan epävakautta niin arktisella kuin Itämeren alueella.

Nato-jäsenyyden merkitystä vähätteleviä ensikomentteja on pidetty merkinä siitä, että Venäjä ei todellisuudessa koe uhkaa Naton puolelta. Tämä lienee turhan yksioikoinen tulkinta. Merkityksen vähättely kertoo paitsi halusta peitellä Venäjän poliittista epäonnistumista myös siitä, että johdon aggressiivisen retorikan alta löytyy pragmaattisia voimapolitiittisia laskelmia: kun geostrateginen tasapaino on tosiasiallisesti muuttunut, siihen on mukauduttava.

Toinen avainnarratiivi koskien Yhdysvaltojen Suomeen kohdistamaa painostusta heijastelee Venäjälle tyypillistä ajattelua, jossa pienet maat ovat vain statisteja suurvaltojen näytelmässä. Venäjän silmissä pienillä mailla ei ole itsenäistä toimijuutta kansainvälisessä politiikassa.

Kolmannessa narratiivisissa Suomea syyllistetään vastuuttomasta päätöksestä, joka Venäjän mukaan vähentää kaikkien alueen valtioiden turvallisuutta, mukaan lukien Suomen. Tämän narratiivin mukaan Suomen reaktio sotaan Ukrainassa on täysin ylimitoitettu, sillä Suomen ja Ukrainan tilanteissa ei ole mitään samaa. Nato-jäsenyyteen ei ole mitään syytä, sillä Suomi on täysin turvassa eikä Venäjä uhkaa Suomea millään tavalla. Tämä tarina puolestaan pyrkii luomaan railoja eri rajavaltioiden välille ja murtamaan eurooppalaisen tuen Ukrainalle.

Shoigun suunnitelma käynnistyy

Ukrainan sodan tilanne on asteittain muuttunut, sillä Ukrainan vastahyökkäys ei lopulta onnistunut vuoden 2023 aikana. Samalla Venäjän asevoimat ja talous ovat pääpiirteissään sopeutuneet pakotteisiin sekä pitkän ja laajamittaisen sodan jatkumiseen.

Vuoden 2022 lopulla Venäjän silloinen puolustusministeri Sergei Shoigu julkaisi laajan nipun toimenpiteitä, joiden avulla Venäjä uudistaisi asevoimiaan ja turvaisi erityisesti maavoimien kyvyn käydä pitkäaikaista ja intensiivistä sotaa. Uudistukset alkoivat ripeästi heti vuoden 2023 alussa.

Venäjä on pyrkinyt systemaattisesti nostamaan asevoimiensa miesvahvuutta ja nostanut sotilasbudjettiaan ja sotilaallista tuotantokapasiteettiaan merkittävästi. Ukrainassa käytävän sodan ohella Venäjä viestii varautumisestaan suoraan yhteenottoon Nato-maiden kanssa – sekä ulospäin että omalle kansalleen. Tällä uhkavalla puolustellaan kohonneita sotilasmenoja ja tarvetta rakentaa neuvostoajoista muistuttavaa suurikokoista kansanarmeijaa.

Lisäksi Venäjä ilmoitti kesäkuussa muodostavansa uudelleen Moskovan ja Leningradin sotilaspiirit, ja vahvistavansa niiden kokoa

ja kyvykkyyttä. Lähtökohtaisesti Leningradin sotilaspiiri varautuu erityisesti Naton uhkaan Suomen kautta ja Moskovan sotilaspiiri puolestaan Itämeren eteläpuolen ja Länsi-Ukrainan suunnalta tuleviin uhkiin.

Venäjän uudistukset ja suunnitelmat Leningradin sotilaspiirissä ovat reaktioita Pohjolan muuttuneeseen geostrategiseen tasapainoon Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyyksien myötä. Kyse on Venäjän johdon pitkään lupailemista sotilasteknisistä toimisista, jotka sinällään eivät ole erityisen uhkaavia tai aggressiivisia. Tyypillisen sotilaallisen logiikan mukaan Venäjän asevoimien on vastattava alueellisen tasapainon muutoksiin, jotka ovat seurausta Naton muuttuneesta asemasta Pohjois-Euroopassa.

Rajalle luodaan painetta

Venäjä aktivoitui myös hybridirintamalla marraskuussa 2023. FSB:n alainen Venäjän rajavartiolaitos muutti rajakäytäntöjään päästäen – ja ilmeisesti jopa joissakin tapauksissa avustaen – ulkomaalaistaustaisia henkilöitä Suomen vastaiselle rajalle ilman tarvittavia matkustusasiakirjoja.

Suomen viranomaiset reagoivat tulijoihin nopeasti ja hallitus päätti sulkea koko Venäjän ja Suomen välisen maarajan marraskuun lopulla. Hallitus totesi suorasanaisesti kyseessä olevan Venäjän vaikuttamistointia, jota Suomi ei hyväksy.

Kuten hybriditoiminnassa yleensäkin, on mahdotonta sanoa tarkasti, mitä Venäjä haluaa kiistämillään toimilla saavuttaa. Todennäköisesti toimilla viestitään tyytymättömyyttä Suomen Nato-politiikkaan ja samalla rakennetaan Suomi- ja länsivastaista tarinaa venäläisyleisölle.

Venäjällä Suomen päätös sulkea itäraja kirvoitti monenlaisia kommentteja. Yksi venäläisviranomaisten pääviesteistä oli, että näillä yksipuolisilla toimilla Suomi – ja yleisemmin ”länsi” – pyrkii eristämään

Venäjän, mikä on nähtävä Venäjälle vihamiehisenä toimenä.

Viestin ydin on kääntää asetelma päällelleen: Venäjän luomaan turvallisuusuhkaan reagoiva Suomi esitetään Venäjää uhkaavana ja vastuuttomana toimijana. Suomen politiikkaa kuvaillaan täysin ylmitoitetuksi suhteessa turvapaikanhakijoiden määrään, kansainvälisiä normeja polkevaksi ja Venäjä-vastaiseksi. Tämä on osa laajempaa narratiivia Venäjää uhkaavasta aggressiivisesta lännestä, johon Venäjän on vastattava sotatoimin ja maan sisäistä kontrollia tiukentamalla.

Ison kuvan merkitys

Venäjän silmissä Suomi ja Suomen ulkopoliitiikka asettuvat aina osaksi isompaa eurooppalaista kuvaa eikä se reagoi Suomen tapahtumiin erillään tästä laajemmasta kontekstista. Vaikka Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyys ja vahva tuki Ukrainalle ovat Venäjän silmissä epätoivottavia kehityskulkuja, arvioi se suurvallan tavoin voittonsa ja tappionsa kokonaisvaltaisemmin ja pidemmällä aikavälillä.

Venäjä pyrkii kasvattamaan vaikutusvaltaansa sotilaallisen toiminnan avulla sen etupiirikseen katsomalla alueella, ja näin muuttamaan koko eurooppalaisen turvallisuusjärjestyksen perusperiaatteita ja tasapainoa pitkällä aikavälillä.

Venäjän luoma uhka Suomelle liittyy erityisesti tähän pidempiaikaiseen ja laajempaan päämäärään eikä ainoastaan Venäjän yksittäisiin Suomeen kohdistamiin toimenpiteisiin kuten hybridivaikuttamiseen.

EU:n ja Naton jäsenenä Suomen keskeinen rooli on olla rakentamassa laajaa Venäjän vastaista pelotetta muiden eurooppalaisten maiden kanssa ja edistää Ukrainan jäsenyyttä molemmissa organisaatioissa. Tällaisella politiikalla Suomi edistää myös omaa kansallista pitkän aikavälin turvallisuuttaan tehokkaimmin.

Miten Venäjän ja Naton välinen suhde muuttui Suomen ja Ruotsin liittyessä Natoon?

Vladimir Milov

VLADIMIR MILOV

Moskova on selvästi huolissaan Naton laajentumisen seurauksista Euroopan pohjoisosassa: Putin on uhannut uusia Naton jäsenvaltioita joukkojen ja iskuvoimien sijoittamisella niiden rajoille ja perustanut uuden Leningradin sotilaspiirin nimenomaan vastaamaan Natoon Venäjän pohjoisilla rajoilla. Mihin tämä kaikki johtaa?

Venäjän huoli Naton laajentumisesta

Ensinnäkin tehdään selväksi: Venäjän nykyiset "huolet" Naton laajentumisesta ovat täysin keksittyjä. Oli aika, jolloin Venäjä suhtautui Naton laajentumiseen täysin myönteisesti. Roomassa 28. toukokuuta 2002 pidetyssä yhteishuippukokouksessa Naton kanssa Vladimir Putin allekirjoitti yhteisen Rooman julistuksen Naton kanssa, jossa todettiin, että Venäjä ja Nato ovat kumppaneita eivätkä enää vastustajia.

Kun tämä huippukokous pidettiin, Naton laajentuminen oli jo de facto tapahtunut: Visegrádin ryhmän kolme maata (Puola, Tšekki, Unkari) olivat jo Naton jäseniä ja läsnä Rooman huippukokouksessa Putinin kanssa. Vilnan ryhmän maat olivat viimeistelemässä Natoon liittymisprosessiaan, mikä tapahtui kaksi vuotta myöhemmin vuonna 2004. Samana vuonna Putin toisti jälleen, ettei Venäjä "ole ilmaissut mitään pelkoja omasta turvallisuudestaan Naton laajentumisen vuoksi" – suora lainaus hänen yhteisestä lehdistötilaisuudestaan entisen Saksan liittokanslerin Gerhard Schröderin kanssa huhtikuussa 2004.¹

Lisäksi 17. toukokuuta 2002 Vladimir Putin piti yhteisen huippukokouksen silloisen Ukrainan presidentin Leonid Kuchman kanssa, joka oli aiemmin ilmoittanut Ukrainan suunnan olevan kohti Nato-jäsenyyttä. Putin sanoi, että "Ukraina ei jää ulkopuolelle vuorovaikutusprosessista Naton kanssa" ja että "Ukrainalla on oma suhteensa Natoon ja lopullinen päätös niiden kehittämisestä on Kiovan ja Brysselin käsissä".²

¹ <http://en.kremlin.ru/events/president/news/30678>

² <http://en.kremlin.ru/events/president/news/27067>

Venäjällä oli kaikki syyt olla pelkäämättä Naton laajentumista. Kulu-
neiden kolmen vuosikymmenen aikana satojatuhansia Yhdysval-
tain joukkoja on vedetty pois Euroopan mantereelta. Nato on täysin
kunnioittanut sitoumuksiaan vuoden 1997 perustamissopimuk-
sessa Naton ja Venäjän välisistä suhteista, yhteistyöstä ja turval-
lisuudesta, jossa Naton jäsenvaltiot toistivat, ettei niillä ole aiko-
musta, suunnitelmaa eikä syytä sijoittaa ydinaseita uusien jäsenten
alueelle; hyökkäysvoimia ei myöskään ole koskaan sijoitettu uusien
Naton jäsenvaltioiden alueille. Nykyiset vaikeudet aseiden tuotan-
non lisäämisessä ja uusien aseiden löytämisessä, jotka toimitetaan
Ukrainalle sen puolustamiseksi Venäjän hyökkäykseltä, osoittavat
selvästi, että Nato ei valmistautunut sotaan Venäjää vastaan.

Naton laajentumisen "huolet" ovat selvästi liioiteltuja Venäjän
toimesta, jotta se voisi luoda keksityn synn oikeuttamaan perus-
teettoman hyökkäyksensä Ukraina. Yleisemmin Venäjän väli-
rikko lännen ja Naton kanssa on kehittynyt vuosien aikana Mosko-
van suuttumuksen vuoksi, koska länsi on ollut haluton taipumaan
Kremlin vaatimuksiin siitä, että entisiä neuvostotasavaltoja kiellet-
täisiin tekemästä omia suvereenieja valintojaan ja niiden liittämi-
seen Moskovan "eksklusiiviseen vaikutusalueeseen".

Naton ei siis tarvitse pahoitella laajentumistaan, kuten nyt
selvästi näkyy, se on toistaiseksi ainoa tekijä, joka estää Venäjän
sotilaallisen aggression leviämisen Ukrainan ulkopuolelle. On vali-
tettavaa, että aikaisemmin ei tehty oikea-aikaista päätöstä tarjota
Ukrainalle Naton jäsenyysspolkua, mikä todennäköisesti olisi estä-
nyt nykyisen sodan.

Venäjän reaktio Nato-jäsenyyteen

Sitten on kysymys Moskovan mahdollisesta reaktiosta Suomen ja Ruotsin liittymisestä Natoon. Epäilemättä Putin pitää tätä merkittävänä strategisena tappiona ja nöyryytyksenä, sekä strategisena tasapainon muutoksena Euroopan pohjoisosassa Moskovan haitaksi, minkä hän yrittää jotenkin kostaa. Venäjän valtiollisesti sidoksissa olevien kommentaattorien kommentit³ osoittavat, että Moskova on erittäin huolissaan siitä, että Suomi ja Ruotsi ovat suhteellisen varakkaita maita, nettoturvallisuuden tuottajia, joilla joko on tehokkaat taisteluvalmiit armeijat tai asejärjestelmät; Venäjä selvästi näkee Suomen ja Ruotsin arvokkaina panostajina Naton pelotevalmiuteen.

Suuri kysymys kuitenkin on, mitä Venäjä voi tehdä nykyisissä olosuhteissa. Sen tehokkaat taisteluvoimat ovat pääosin sijoitettuina Ukrainaan eikä niitä voida vetää pois – muutoin Putin riskeeraisi häviävänsä sodan. Ukrainassa 1,5–2 vuotta ilman rotaatiota palvellut sotilashenkilöstö on merkittävästi kulunut. Yhtenä seurauksena tästä ovat näkyvät mobilisoitujen sotilaiden vaimojen protestit vaatien miestensä paluuta kotiin. Uusi massamobilisaatio toisi vakavia ongelmia: yleinen mielipide on ylivoimaisesti sitä vastaan, väistelyä tapahtuisi massoittain ja uusien mobilisoitujen henkilöstön laatu olisi heikko, mobilisaatio iskisi kovaa työmarkkinoille – samalla kun ammattitaitoisen työvoiman puute on jo yksi painavimmista taloudellisista haasteista.

Venäjän sotateollisuus toimii jo lähes täydellä kapasiteetilla, usein kolmessa vuorossa, mikä ei silti estä aseiden ja taisteluajo-

³ ks. esim <http://cast.ru/comments/vstuplenie-finlyandii-i-shvetsii-v-nato-prineslo-rossii-sereznye-riski.html>

neuvojen ehtymistä - siksi Venäjä pääosin täydentää rintamaa korjaamalla ja aktivoimalla vanhaa kalustoa uuden tuotannon sijaan. Sotilaallisen tuotannon laajentaminen on vaikeaa – Venäjä eikä sen liittolaiset Kiina tai muut tuota esimerkiksi tärkeitä huippu-tarkkoja, hienomekaanisia koneiden osia, joita sotateollisuudessa tarvitaan.

Tämän seurauksena Venäjä edelleen nojaa raskaasti lännen teknologioihin ja komponentteihin aseiden tuotannossa ja tuo aktiivisesti laitteita Yhdysvalloista, Euroopasta⁴ ja jopa Taiwanista⁵ ylläpitääkseen tuotantokykyjään. Kiovalaisen yliopiston, Kiyv School of Economics, mukaan Venäjä tuo kolmanneksen taistelu-teknologiastaan länsimaisilta yrityksiltä.⁶

Näissä olosuhteissa on hyvin vaikea kuvitella, että Venäjä pystyisi kokoamaan riittävästi sotilashenkilöstöä, aseita ja taistelu-ajoneuvoja potentiaalisesti tehokkaaseen sotilaalliseen hyökkäykseen Suomea tai Ruotsia vastaan. Tästä syystä lisääntynyt sotilaallinen ja taloudellinen tuki Ukrainalle on ratkaisevan tärkeää: mitä enemmän Venäjän sotilasvoiman taistelupotentiaalia tuhotaan Ukrainassa, sitä pienempi riski on, että Venäjä pystyy toteuttamaan muita laajamittaisia sotilaallisia seikkailuja.

⁴ <https://foreignpolicy.com/2024/02/22/russia-sanctions-weapons-ukraine-war-military-semiconductors/>

⁵ <https://www.washingtonpost.com/investigations/2024/02/01/taiwan-russia-sanctions-cnc/>

⁶ <https://www.intellinews.com/kse-russia-imports-a-third-of-battlefield-technology-from-western-companies-307476/>

Venäjän uhkailu informaationsodankäynnillä

Venäjän vaihtoehtona on kiihdyttää informaationsotaa ja hybridihyökkäyksiä. Putinin propagandaviestintä on selvästi suunnattu länsimaiden yleisen mielipiteen ja päätöksentekijöiden mielipiteiden muokkaamiseen yhdellä yksinkertaisella viestillä: teidän on peräännyttävä tukemasta Ukrainaa ja yhteistyöstä Naton kanssa, muuten sota tulee teidän alueellenne. Toteutuuko tämä todellisuudessa vai ei, on toinen kysymys, mutta tarkoitus on syyttää laajat yhteiskunnan piirit –suuryrityksistä perinteisiin pragmaattikkoihin ja erityisesti vasemmistolaisiin ja "pasifistisiin" ryhmiin –vastustamaan Ukrainan tukemista ja tiivistä sotilaallista yhteistyötä Naton kanssa.

Todennäköisimmin Putinin strategia Suomen ja Ruotsin suhteen priorisoi disinformaatiota ja psykologisia operaatioita, joiden tarkoituksena on nostaa yleinen mielipide Naton kanssa käytävää tiivistä sotilaallista yhteistyötä vastaan; hyvä on, he liittyivät, mutta yritetään estää todellinen sotilaallinen integraatio, Kreml ajattelee.

Informaationsodankäyntiä tuetaan hybridihyökkäyksillä, jotka ovat kaikkea kriittisten verkkojen sabotoinnista Itämerellä, pakolaisten käyttämisestä aseena, kuten äskettäin nähtiin Venäjän rajoilla Suomen ja Norjan kanssa suoraan salaisten ryhmien lähettämiseen suorittamaan sabotointitekoja Naton jäsenvaltioiden alueella. Tarkoitus on selvä: pelotella yhteiskuntaa ja poliittista luokkaa vähentämään yhteistyötä Naton kanssa.

Ainoa toteuttamiskelpoinen vastaus näihin "aktiivisiin toimiin" on osoittaa valmiutta vastata. Samoin Venäjän sotilaalliseen uhkaan naapureitaan kohtaan – uhka on Ukrainan sodan myötä heikentynyt, mutta se ei ole hävinnyt. Putinin resurssit, vaikkakin massiiviset, ovat kuitenkin rajalliset. Hänen sotilaallinen voimansa kuluu, hänen taloudelliset reservinsä hupenevat. Hänen teolli-

suutensa ovat yhä raskaasti riippuvaisia lännen teknologiasta ja komponenteista, joita tuodaan salaa, ja joita voidaan katkaista, jos siihen on poliittista tahtoa. Hänen disinformaatio- ja sabotaasikampanjoitaan voidaan tehokkaasti vastustaa.

Vaikka vastakkainasettelu Putinin kanssa voi olla pitkäaikaista, lännellä on silti kaikki välineet ja resurssit voittoa varten. Vaihdoehto on kuitenkin paljon pahempi: kansakunnat, jotka antautuvat Putinin uhkailulle ja painostukselle, kohtaavat silti uhkan tulla hyökkäyksen kohteeksi Venäjän toimesta, mutta ovat paljon huonommin valmistautuneita siihen.

Suomi ja Ruotsi tekivät liittymispäätöksessään oikean historiallisen valinnan. Nyt on aika toteuttaa monimutkaisia käytännön toimenpiteitä vastatakseen Venäjän uhkaan kaikilla rintamilla – lisäämällä apua Ukrainalle, vastustamalla Venäjän disinformaatiota ja hybridiuhkia, lisäämällä sanktioiden tehokkuutta, katkaismalla reitit, joita pitkin sotilaallista teknologiaa ja komponentteja viedään länsimaista Venäjälle sekä monella muulla tavalla.

Naton laajentuminen ja Suomi

Tuomas Forsberg

TUOMAS FORSBERG

Suomi on suhtautunut Naton jäsenyyteen kolmen periaatteen mukaisesti. Ensinnäkin se on kannattanut Naton avointen ovien politiikkaa eli sitä, että Natolla on periaatteellinen oikeus laajentua ja ottaa uusia jäseniä sen omien kriteeriensä mukaisesti. Toiseksi Suomi on suhtautunut itse laajentumiseen varauksellisesti: se on usein pitänyt Naton laajentumista jonkinlaisena riskinä alueelliselle vakaudelle. Suomi ei silti kuitenkaan ole ollut suoranaisesti Naton laajentumista vastaan. Kolmanneksi Suomi on suhtautunut Naton laajentumiseen myönteisesti sen jälkeen, kun se on tapahtunut. Kun laajentumisesta on tullut tosiasia, se on Suomen näkökulmasta

vakautta lisäävä tekijä. Ongelmana ei siis ole laajentuminen sinänsä, vaan Venäjän mahdolliset reaktiot suunnitelmiin laajentumisesta.

Suomen politiikka on ollut sikäli johdonmukaista, että Suomi suhtautui myös omaan liittymiseensä Natoon samalla tavalla. Avointen ovien politiikasta haluttiin pitää kiinni, mutta kun Venäjä vaati, ettei Nato enää voisi ottaa uusia jäseniä, Suomi halusi ennemmin liittyä Naton jäseneksi kuin jäädä sen ulkopuolelle. Jäsenyyden vaikutusta alueelliseen vakauteen pidettiin pitkään syynä, miksi Suomi ei Natoon kannattaisi liittyä, mutta kun jäsenyyttä haettiin, se nähtiin vakautta lisäävänä tekijänä.

Suomi suhtautuu Naton laajentumiseen nyt ensi kertaa sen jäsenenä. Laajentumista koskeva politiikka ei kuitenkaan ole vielä täysin muotoutunut, mutta vanhat kriteerit pätevät edelleen ainakin osittain. Suomi kannattaa edelleen Naton avointen ovien politiikkaa ainakin periaatteena ja on valmis toivottamaan myös Ukrainan jäseneksi. Silti Suomella on varauksia Naton laajentumisen suhteen: jäsenmaiden on täytettävä kriteerit ja liian kireä aikataulu voi olla ongelma. Jos Nato jatkossa laajenee, Suomi tulee sitä todennäköisesti kannattamaan ja pitämään sitä vakautta lisäävänä tekijänä.

Onko järjestöjen laajeneminen hyvä vai huono asia?

Kansainvälisten järjestöjen laajentumista voidaan pitää periaatteessa myönteisenä kehityksenä. Jäsenmäärää laajentamalla kansainvälinen institutionaalinen yhteistyö voi edetä kattamaan uusia maita ja maantieteellisiä alueita. Tämä johtaisi kattavampiin kansainvälisiin verkostoihin ja yhteistyön lisääntymiseen maailmanpolitiikassa. Useimmilla kansainvälisillä järjestöillä on luontainen taipumus ottaa uusia jäseniä ja laajentua.

Kansainvälisten järjestöjen laajentuminen ei kuitenkaan ole ongelmatonta. Ensinnäkään kansainväliset järjestöt eivät ole erillään muusta maailmasta, vaan ne vaikuttavat myös kolmansiin valtioihin. Pelkästään mukana olemisen ja syrjäytymisen välinen rajanveto voi herättää huolta identiteetistä ja asemasta järjestön ulkopuolisissa maissa. Mitä merkittävämmästä järjestöstä on kyse, sitä enemmän tällaista huolta voi olla. Erityisesti sellaiset kansainväliset järjestöt, kuten sotilasliitot, joiden tarkoitus on yhdistää jäseniä muualta tulevaa uhkaa vastaan, muuttavat kansainvälisiä konstellatioita alueellisesti, ellei globaalisti, ja aiheuttavat siksi epäilyksiä, turvattomuutta ja konflikteja.

Kansainvälisten järjestöjen laajentumisella on vaikutuksia myös järjestöihin itseensä sekä niiden jäseniin. Organisaation liiallinen tai nopea laajentaminen voi rapauttaa sen alkuperäistä tarkoitusta, luoda kitkaa sen toimintaan ja muuttaa vanhojen jäsenten statusta ja jäsenyydestä saatua hyötyä. Siksi on tärkeää, että kutsuttavat jäsenet täyttävät tietyt kriteerit, jotka järjestö on niille asettanut.

Kylmän sodan jälkeiset laajentumiset

Suomen suhtautuminen Naton laajentumiseen kylmän sodan päätymisen jälkeen oli yhtä aikaa sekä avoin että varauksellinen. Suomi ei katsonut voivansa ottaa kovin voimakkaasti kantaa asioihin, joissa se ei ollut suoraan osallisena. Suomi torjui uusien etupiirien luomisen Euroopassa ja kunnioitti kaikkien maiden oikeutta valita omat turvallisuusratkaisunsa. Yhdysvaltojen sitoutumista Eurooppaan, Naton uudistumista, sen vakauttavaa merkitystä valtioiden välisen yhteistyön foorumina ja avointen ovien politiikkaa pidettiin hyvinä asioina. Toisaalta Naton laajentuminen vastoin Venä-

jän tahtoa ja etenkin sen rajoille nähtiin mahdollisina ongelmina. Suomen käsityksen mukaan kansallisilla ratkaisuilla ei saanut luoda uusia turvallisuusongelmia ja epätasavertaisuutta.

Ensimmäinen Naton laajentumiskierros, josta päätettiin kesällä 1997 ja joka toteutui Puolan, Tšekin ja Unkarin jäsenyytenä keväällä 1999, ei herättänyt Suomessa kovinkaan suurta keskustelua. Naton laajentumisen näihin maihin ei nähty vaikuttavan kovinkaan paljoa Suomeen. Suomi piti hyvänä asiana sitä, että Nato otti huomioon Venäjän esittämiä turvallisuushuolia ja tiivistä suhteitaan Venäjän kanssa perustamalla erillisen yhteistyöneuvoston. Suomi tarkasteli Naton laajentumista etenkin Pohjois-Euroopan turvallisuuden ja vakauden näkökulmasta. Tästä näkökulmasta Baltian maiden jäsenyys nähtiin paljon isompana kysymyksenä.

Suomen suhtautuminen Baltian maiden pyrkimyksiin päästä Naton jäseneksi oli kaksijakoista. Toisaalta Baltian maiden tahtotilaa ei haluttu ainakaan suoraan vastustaa, sillä Baltian maiden tasavertaisesta asemasta ja Naton avointen ovien politiikasta haluttiin pitää kiinni. Niin sanotun ”turvallisuustyhjiön” muodostumisesta kannettiin huolta.

Naton antamat turvatakuut Baltian maille oli Suomen kannalta joka tapauksessa parempi ratkaisu kuin se, että näiden maiden turvallisuus olisi jäänyt Suomen ja Ruotsin harteille. Toisaalta Baltian maiden Nato-jäsenyyden pelättiin johtavan vastakkainasetteluun Naton ja Venäjän välillä. Venäjän vastatoimet voisivat siten heikentää myös Suomen asemaa. Suomi toivoikin, että laajentuminen toteutettaisiin niin, että se vahvistaisi koko maanosan turvallisuutta.

Huolta aiheutti myös se, että jäsenyysprosessista saattaisi tulla hyvin pitkä ja itsessään epävakauttava tekijä, jos Baltian maille annettaisiin turhia toiveita niiden jäsenyydestä. Esimerkiksi pääministeri Paavo Lipposen mielestä ”avuliaat Aatut” olivat johtamassa baltteja harhaan sanomalla Naton laajentumista helpoksi prosessiksi. Suomen prioriteettina olikin auttaa Baltian maita liittymään EU:hun.

Kun Naton laajentuminen Baltian maihin sitten toteutui, sen nähtiin edistäneen koko Suomen lähialueen turvallisuutta ja alueellista vakautta. Ylipäättään Naton laajentumista pidettiin myönteisenä asiana, koska se sitoi mahdollisesti toisilleen vihamielisissä valtioita toisiinsa mutta samalla kiinnitettiin huomiota myös siihen, että se säilyi kiistan aiheena Venäjän ja Naton välisissä suhteissa.

Suomi suhtautui suhteellisen passiivisesti Naton laajentumiseen Balkanilla ja pyrkimyksiin ulottaa laajentumista myös Georgiaan ja Ukraina. Avointen ovien politiikan säilymistä pidettiin sinänsä tärkeänä. Samalla kiinnitettiin huomiota siihen, että laajentumisen myötä liittokunnan sisäisen koheesio oli löyhentymässä.

Suomen ja Ruotsin liittyminen

Suomi oli pitänyt yllä mahdollisuutta liittyä Natoon paitsi tiivistämällä suhteita Natoon myös tukemalla Naton avointen ovien politiikkaa. Venäjän vaatimus Natolle avointen ovien politiikan loppumisesta joulukuussa 2021 merkitsikin sitä, että Suomen ylläpitämä ”optio” Natoon liittymisestä oli politiikkana tullut tiensä päähän.

Venäjän hyökättyä Ukraina helmikuussa 2022 Suomi teki nopean päätöksen ja haki jäsenyyttä Natossa toukokuussa 2022. Aloite Naton laajentumiseksi tuli siis Suomesta eikä liittokunnan strategisen ajattelun seurauksena, vaikka se Suomen pitkäaikaisena, sotilaallisesti kyvykkäänä, teknisesti yhteensopivana ja yhteisiin arvoihin sitoutuneena kumppanina tervetulleeksi toivotettiin.

Suomen näkökulmasta Ruotsin päätös hakea Naton jäsenyyttä samaan aikaan Suomen kanssa oli tärkeää, koska näin koko Pohjo-
lan alue saatiin yhtenäisesti Natoon. Kun Ruotsin jäsenyys Turkin ja

Unkarin hitaan ratifioinnin vuoksi viivästyi, Suomi korosti sitä, että sen jäsenyys Natossa ei ole täydellinen ennen kuin Ruotsistakin on tullut jäsen. Suomen näkökulmasta oli selvää, että jäseniksi pyrkiville asetetaan kriteerejä, mutta jos nämä kriteerit täytetään, jäseneksi hyväksymistä ei tulisi enää viivyttää tarpeettomasti.

Suomen näkökulmasta sen ja Ruotsin jäsenyys vahvistivat koko Natoa eivätkä ne olleet tulleet järjestöön vapaamatkustajina. Suomen itsensä kannalta Naton antamaa turvaa pidettiin tärkeämpänä kuin Venäjän vastatoimien aiheuttamaa huolta. Samalla Suomi pyrki korostamaan omaa toimijuuttaan prosessissa eli sitä kertomusta, että Suomi – ja Ruotsi – tekivät itse päätöksen hakeutua Natoon eikä niin, että Nato laajeni näihin maihin.

Tulevat laajentumiset

Suomi on tukenut Naton avointen ovien politiikan jatkumista myös jäseneksi tulonsa jälkeen. Konkreettisesti kysymys on toistaiseksi noussut esiin Ukrainan Nato-jäsenyyden osalta. Suomi ei ole ollut kiirehtimässä Naton virallista päätöstä asiassa. Presidentti Niinistö totesi Vilnan huippukokouksen yhteydessä kesällä 2023, että ensisijaisena tavoitteena pitäisi olla edistää ja avustaa Ukrainaa tavoittamaan kriteerit, jotka Nato on asettanut. Presidentti Stubbin mukaan taas Ukrainan presidentti Volodymyr Zelenskyi kyllä ymmärtää, ettei Ukrainasta voi tulla Naton jäsentä sodan ollessa käynnissä sen maaperällä.

Sinänsä Suomi on vahvasti indikoinut, että se tukee Ukrainan jäsenyyttä Natossa. Suomen ja Ukrainan välisessä turvallisuusyhteistyösopimuksessa esimerkiksi todetaan, että ”Ukrainan paikka on oikeutetusti Natossa”. Siinä todetaan niin ikään, että ”Ukrainan

tuleva jäsenyys Natossa edistää osaltaan vahvasti Euroopan rauhaa ja turvallisuutta”. Sopimuksessa Suomi lupaa syventää Naton ja Ukrainan välistä yhteistyötä ja tehdä käytännön yhteistyötä tukeakseen Ukrainan uudistuspyrkimyksiä ”sen tiellä kohti tulevaa Nato-jäsenyyttä”.

Vaikka Suomi tukee edelleen Naton avointen ovien politiikkaa, se ei tee niin ehdoitta. Jäsenvaltioille asetetut kriteerit ja niiden läpäiseminen on edelleen olennaisia ennen kuin laajentumiseen voidaan mennä. Poliittinen harkinta jäseniä kutsuttaessa on myös tärkeätä, vaikka sen suhteen Suomessa ei ole tehty pidemmälle meneviä päätelmiä. Suomessa ei ole käyty keskustelua esimerkiksi siitä, kuinka globaaliksi Naton jäsenkunta voi muodostua. Ylipääntään keskustelu on ollut varsin jäsentymätöntä ja todennäköisesti nousee enemmän esiin vasta, kun seuraavia jäsenyyspäätöksiä tai mahdollisia pidemmälle meneviä periaatteellisia linjauksia Naton jäsenkunnan maantieteellisistä rajoista aletaan tehdä.

NOSTOJA

Pauli Aalto-Setälä

Suomen ja liittolaismaiden suhde on symbioosi. Suomi sai Nato-jäsenyyden myötä yhteisen puolustuksen ja turvan. Toisaalta Suomella on sellaista huippuosaamista kokonaisturvallisuudesta ja korkeasta teknologiasta, josta hyötyy koko sotilasliitto. Hybridi-vaikuttamisen ja informaationsodankäynnin kohteena olemme etulinjassa. Voimme konseptoida kansallisesta resilienssistämme transatlanttisen kriisinkestävyyden.

Marko Palokangas ja Elina Riutta

Asevelvollisuus ylläpitää kansallista turvallisuutta, ja lisäksi se kehittää yksilön kansalaistaitoja sekä henkistä ja fyysistä toimintakykyä. Asevelvollisuus myös kytkee yhteiskunnan toimijat yhteen, ja sen tuottama reservi tukee muita viranomaisia ja yhteiskuntaa. Eli mitä suurempi ja toimintakykyisempi reservi meillä on, sitä parempi tilanne varautumisen ja koko yhteiskunnan kannalta.

Ulla Gudmundson

Vastahistorian kirjoittaminen on aina riskialtista. Voidaan kuitenkin turvallisesti olettaa, että jos Suomi ei olisi päättänyt hakea Naton jäsenyyttä keväällä 2022, Ruotsikaan ei olisi tehnyt niin. Tähän on kaksi syytä: ensinnäkin Itämeren alueen geopoliittiset realiteetit ja toiseksi ruotsalainen julkinen mielipide.

Iro Särkkä

Pohjoismaisen puolustusyhteistyön uusiksi, keskipitkän aikavälin tavoitteiksi lukeutuvat nyt yhteispohjoismaisten operaatioiden suunnittelu ja toteuttaminen, isäntämaatuen ja sotilaallisen liikkuvuuden kehittäminen ja puolustus suunnittelun integroiminen osaksi Natoa sen kaikilla eri tasoilla ja vaiheissa, sekä mahdolliset puolustusmateriaalin yhteishankinnat ja huoltovarmuuskysymykset. Pohjoismaisen puolustusyhteistyön syventymiselle ei näy enää rajoja.

Osana tätä paljon toivottua kehitystä Suomen tulee pohtia, miten sen kansalliset intressit tulevat parhaiten huomioiduksi pohjoismaisen puolustusyhteistyön viitekehyksessä. Suomi on kyvykäs, keskisuuri Naton jäsenmaa, joka tuottaa Naton yhteiseen puolustukseen merkittävän panoksen etenkin Naton pohjoisella suunnalla.

Ville Kaunisto

Siinä missä EU on poliittinen ja taloudellinen liitto, on Nato luotu puolustusorganisaatioksi. Naton tehtävä on luoda sotilaallinen pelote sekä rakentaa ja ylläpitää puolustuskapasiteettia Venäjän uhkaa vastaan. Naton vahvuus perustuu ennen kaikkea kovaan turvallisuuteen, joka loppujen lopuksi nojaa aina ydinpelotteeseen.

Ennen sodan alkua Euroopan unioni on ulko- ja turvallisuuspolitiikassaan profiloitunut kriisinhallintaan keskittyneeksi toimijaksi.

Viime vuosina EU on pakon edessä laajentanut toimialuettaan

hybridi-, kyber- ja terrorismiosaamisen puolelle. EU:lla on Natoon verrattuna huomattavasti enemmän lainsäädännöllistä ja taloudellista voimaa, jota on voitu hyödyntää esimerkiksi asettamalla pakotteita Venäjälle ja tukemalla Ukrainaa rahallisesti tai tekemällä yhteishankintoja jäsenmaiden välillä.

Kristian Suominen

Venäjän odotetaan jatkavan hybridioperaatioita arktisella alueella. Venäjä voi näillä toimilla testata Naton jäsenmaiden kyvykkyyksiä ja valmiutta monitoroida hybridiuhkia ja reagoida niihin. On arvioitu, että todennäköistä ei kuitenkaan ole, että Venäjä kokeilisi arktisellakaan alueella Naton 5. artiklan toimivuutta suorilla sota-toimiksi luokiteltavilla operaatioilla.

Sinikukka Saari

Venäjän silmissä Suomi ja Suomen ulkopolitiikka asettuvat aina osaksi isompaa eurooppalaista kuvaa eikä se reagoi Suomen tapahtumiin erillään tästä laajemmasta kontekstista. Vaikka Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyys ja vahva tuki Ukrainalle ovat Venäjän silmissä epätoivottavia kehityskulkuja, arvioi se suurvallan tavoin voittonsa ja tappionsa kokonaisvaltaisemmin ja pidemmällä aikavälillä.

Vladimir Milov

Näissä olosuhteissa on hyvin vaikea kuvitella, että Venäjä pystyisi kokoamaan riittävästi sotilashenkilöstöä, aseita ja taisteluajoneuvoja potentiaalisesti tehokkaaseen sotilaalliseen hyökkäykseen Suomea tai Ruotsia vastaan. Tästä syystä lisääntynyt sotilaallinen ja taloudellinen tuki Ukrainalle on ratkaisevan tärkeää: mitä enemmän Venäjän sotilasvoiman taistelupotentiaalia tuhotaan Ukrainassa, sitä pienempi riski on, että Venäjä pystyy toteuttamaan muita laajamittaisia sotilaallisia seikkailuja.

Tuomas Forsberg

Vaikka Suomi tukee edelleen Naton avointen ovien politiikkaa, se ei tee niin ehdoitta. Jäsenvaltioille asetetut kriteerit ja niiden läpäiseminen on edelleen olennaisia ennen kuin laajentumiseen voidaan mennä. Poliittinen harkinta jäseniä kutsuttaessa on myös tärkeätä, vaikka sen suhteen Suomessa ei ole tehty pidemmälle meneviä päätelmiä. Suomessa ei ole käyty keskustelua esimerkiksi siitä, kuinka globaaliksi Naton jäsenkunta voi muodostua. Ylipäättään keskustelu on ollut varsin jäsentymätöntä ja todennäköisesti nousee enemmän esiin vasta, kun seuraavia jäsenyyspäätöksiä tai mahdollisia pidemmälle meneviä periaatteellisia linjauksia Naton jäsenkunnan maantieteellisistä rajoista aletaan tehdä.

Suomi on siirtynyt turvallisuuspolitiikassaan uuteen aikakauteen liittyessään Naton jäseneksi 4. huhtikuuta 2023. Jäsenyysprosessi eteni ripeästi, eivätkä Suomen Nato-strategiaan liittyvät näkökulmat ole saanut ainakaan liikaa tilaa poliittisessa julkisuudessa ja keskustelussa.

Tässä Ajatuspaja Toivon ja Wilfried Martens Centre for European Studies -ajatushautomon yhteisjulkaisussa pureudutaan tärkeään ja ajan-kohtaiseen aiheeseen.

Mitä Suomi voi odottaa Natolta ja mitä tarjottavaa Suomella on liittokunnalle? Mikä muuttuu, mikä vahvistuu ja mikä on Suomen kannalta oleellista tunnistaa?

Kymmenen asiantuntijaa antavat julkaisussa panoksensa päätöksenteon tueksi tarjoten aineksia Suomen Nato-strategian luomiseksi. Näkökulmat vaihtelevat Ruotsista Venäjään, arktiselta alueelta EU-politiikkaan ja Suomen varusmiespalveluksen kehittämisestä Naton laajentumiseen.

